

Sporazum o priznanju krivnje: primjena pred sudovima BiH i usuglašenost sa međunarodnim standardima za zaštitu ljudskih prava

**Sporazum o
priznanju krivnje:
primjena pred sudovima BiH i
usuglašenost sa međunarodnim
standardima za zaštitu ljudskih prava**

Kazalo

Kratak pregled

Preporuke

Sudci i tužitelji (pravni praktičari)	2
Centri za edukaciju sudaca i tužitelja i Visoko sudsko i tužiteljsko vijeće	3
Zakonodavna tijela i Tim za praćenje i ocjenu primjene kaznenih zakona	3
Tužiteljstva	4

Uvod

I. Historijat	5
II. Ciljevi i opseg izvješća	5
III. Metodologija praćenja sudskih postupaka i izvješćivanje	6
A. Broj praćenih ročišta u svezi sa sporazumom o priznanju krivnje	6
B. Ostali izvori informacija	7
C. Članak 231. Zakona o kaznenom postupku BiH	7

Dio 1: Institut pregovaranja o priznanju krivnje i njegova primjena u Bosni i Hercegovini

I. Šta je to pregovaranje o priznanju krivnje?	8
II. Primjena sporazuma o priznanju krivnje u Bosni i Hercegovini	8
III. Učestalost primjene sporazuma o priznanju krivnje	9
IV. Zaključak	10
Preporuke	10

Dio 2: Jednakost strana u mogućnosti korištenja procesnih sredstava i pretpostavka nevinosti

I. Uvod	11
II. Jednakost strana u mogućnosti korištenja procesnih sredstava	11
A. Imenovanje branitelja	11
B. Jednakost pozicija tužitelja i osumnjičenog u procesu pregovaranja	13
C. Pregovaračke pozicije nakon održanog ročišta za izjašnjenje o krivnji	13
III. Pretpostavka nevinosti	14
IV. Zaključak	15
Preporuke	15

Dio 3: Razmatranje sporazuma o priznanju krivnje

I. Uvod	16
II. Nadležnost sudca pojedinca u odnosu na sudsko vijeće	16
III. Elementi u razmatranju sporazuma o priznanju krivnje	17
A. Međunarodni i domaći pravni okvir	17
B. Članak 231. stav 4. točke a) i c): Dragovoljno, svjesno i s razumijevanjem svih mogućih posljedica	17
1. Opsežni dijalog	18
2. Prosječan dijalog	18
3. Kratki dijalog ili nedostatak dijaloga	18
C. Postojanje dostatno dokaza	19
IV. Pravo diskrecije koje uživaju sudci	20
V. Zaključak	20
Preporuke	20

Kazalo

Dio 4: Klauzule o suradnji u sporazumima o priznanju krivnje	
I. Uvod	21
II. Klauzule o suradnji u teškim kaznenim djelima	21
III. Transparentnost klauzula o suradnji i zaštita osumnjičenog, odnosno optuženog	21
IV. Izvršenje klauzule o suradnji	22
V. Zaključak	24
Preporuke	24
Dio 5: Položaj i prava oštećene strane	
I. Uvod	25
II. Domaći pravni okvir	25
A. Opći pravni okvir za naknadu štete	25
B. Pravni okvir u kontekstu instituta pregovaranja o priznanju krivnje	26
III. Položaj oštećenih u postupku pregovaranja o priznanju krivnje u praksi	26
A. Uloga tužitelja	26
B. Uloga sudaca	27
IV. Zaključak	27
Preporuke	28
Dio 6: Prakse izricanja kaznenopravnih sankcija	
I. Uvod	28
II. Historijat	29
III. Domaći pravni okvir	29
A. Izricanje kaznenopravnih sankcija uopće	29
1. Ublažavanje kazne zatvora	29
2. Uvjetne osude	30
IV. Izricanje kaznenopravnih sankcija na temelju sporazumu o priznanju krivnje	30
A. Kaznenopravne sankcije ispod posebnog minimuma	30
B. Primjena uvjetne osude	31
C. Uloga sudaca	33
V. Zaključak	33
Preporuke	33
Aneks	35

KRATAK PREGLED

Od uvođenja 2003. godine, sporazumi o priznanju krivnje su postali jedan od ključnih instituta u okviru kaznenog postupka u Bosni i Hercegovini. Kao dio sveobuhvatne reforme kaznenopravnog sustava, ovaj institut zasnovan na anglosaksonskom običajnom pravu omogućava tužiteljima i osumnjičenim, odnosno optuženim da pregovaraju o vrsti i dužini kaznenopravnih sankcija, uz uvjet da osumnjičeni, odnosno optuženi prizna da je počinio kazneno djelo i pristane da se odrekne određenih osnovnih prava kao što su pravo na javnu raspravu pred sudom na osiguranje javnog sudskog postupka i pravo na žalbu. Nakon skoro dvije godine praćenja postupaka u svezi sa zaključenjem sporazuma o priznanju krivnje, Misija Organizacije za europsku sigurnost i suradnju („OESS”) je mišljenja da razvoj događaja u primjeni ovog instituta zaslužuje potpunu i detaljnu analizu. Ovo tematsko izvješće fokusirano je na razmatranje stupnja do kojeg je primjena ovog instituta usklađena sa osnovnim međunarodnim standardima za zaštitu ljudskih prava, uključujući pravo na pravično suđenje, zagarantirano člankom 6. Europske konvencije o ljudskim pravima. U tom smislu, izvješće ima za cilj da pomogne praktičarima u utvrđivanju spornih oblasti u njenoj primjeni i pronalasku mogućih praktičnih rješenja, kao i da pruži više informacija široj javnosti o samom postupku.

U načelu, pravosuđe se brzo prilagodilo primjeni sporazuma o priznanju krivnje i primjenjuje ih u raznim vrstama kaznenih predmeta, od najlakših do najtežih kaznenih djela kao što su zločini protiv čovječnosti. U teoriji, svrha primjene pregovaranja i zaključivanja sporazuma o priznanju krivnje je zamišljena da u potpunosti iskoristi nedovoljne sudske resurse i da se time unaprijedi jednakopravno ostvarivanje pravde sukladno načelima pravičnosti. Iako nazvan „skraćeni postupak” u domaćem zakonodavstvu, to ne treba značiti i osiguravanje manjeg stupnja poštivanja i zaštite osnovnih ljudskih prava.

Praćenjem sudskih postupaka zabilježeno je nekoliko novouspostavljenih praksi koje u kontekstu pregovaranja i zaključivanja sporazuma o priznanju krivnje izazivaju zabrinutost u svezi s poštivanjem prava na pravično suđenje. Na primjer, promatrači sudskih postupaka su primijetili da osumnjičeni, odnosno optuženi često nisu u cjelosti obaviješteni o svom pravu da im se postavi branitelj po službenoj dužnosti, odnosno branitelj se ne postavlja bez obzira što za to postoji utvrđena potreba. Takve pojave ozbiljno dovode u pitanje jednakost strana u mogućnosti korištenja procesnih sredstava u kontekstu ovih pregovora, te da li je osumnjičenom, odnosno optuženom pružena jednaka mogućnost da iznese svoju obranu. Isto tako, zabrinjavajuće je da u nekim slučajevima osumnjičeni potpisuju sporazum o priznanju krivnje prije potvrđivanja optužnice, kada je puni uvid u pribavljene dokaze tužiteljstva ograničen. Optuženim se također dopušta da pregovaraju o sporazumu o priznanju krivnje nakon što su se već izjasnili krivim, čime se postavlja pitanje šta je to o čemu se pregovara i na kojim osnovama optuženi pregovara. Niti jedna niti druga praksa, od kojih je ova posljednja učestalija, ne omogućava optuženom da u potpunosti ostvari jednaku poziciju u procesu pregovaranja u odnosu na tužitelja. Također je primjećeno da sudci podstiču optužene da pristupe pregovaranju o priznanju krivnje, što u takvim postupcima dovodi u pitanje poštivanje pretpostavke nevinosti.

Odgovarajuća sudska kontrola nad sporazumima o priznanju krivnje je neophodna da bi se spriječio nastanak mogućih povreda principa pravičnosti postupka kao rezultat postupka pregovaranja. Bez obzira na to, ima mnogo primjera gdje sudci ne vrše nadgledanje u potrebnoj mjeri. Na primjer, zabilježeno je da način na koji sudci razmatraju sporazum o priznanju krivnje sa optuženim pred sudom često ima nedostataka, što dovodi u pitanje u kojoj mjeri su optuženi razumjeli postupak, značenje odricanja od prava, kao i moguće dalje posljedice. Naročito je rijedak slučaj da se ovi elementi razmatraju sa pred sudom u predmetima gdje je neophodna određena suradnja optuženog. Nedosljedna praksa je uočena glede mogućnosti da sudac odbaci sporazum ukoliko nije zadovoljan sa predloženom, odnosno dogovorenom kaznenopravnom sankcijom. Također praksa provjeravanja postojanja dostatnih dokaza o krivnji optuženog ima nedosljednosti, a ponekad se uopće i ne primjenjuje.

Primjena klauzule o suradnji u sporazumu o priznanju krivnje je zamišljena kao izuzetno korisno sredstvo za dobivanje informacija i osiguranje svjedočenja o drugim osumnjičenim ili optuženim u rasvjetljavanju teških kaznenih djela. Uprkos potencijalnoj prednosti koju primjene klauzula pružaju, iste se rijetko primjenjuju u sporazumima o priznanju krivnje gdje se radi o najtežim kaznenim djelima kao što su ratni zločini, trgovina ljudima, itd. Izvješće također potvrđuje nedostatak osnovnih mehanizama kojima bi se osiguralo izvršenje klauzula, i zahtijeva hitno preispitivanje pozitivnih odredbi zakona u svrhu pronalaženja adekvatnog rješenja za primjenu klauzula o suradnji.

Međunarodni standardi za zaštitu ljudskih prava priznaju pravo oštećenih strana da ostvare naknadu štete u okviru kaznenog postupka. Praćenje sudskih postupaka je, na žalost, pokazalo da tužitelji i sudci uglavnom imaju pasivan odnos prema uključivanju imovinskopravnih zahtjeva u sporazume o priznanju krivnje, ili u presude prilikom izricanja kaznenopravne sankcije, te ne primjenjuju ovu mogućnost da zaštite prava oštećenih u postupcima koji su ekspeditivni, pravični, ekonomični i dostupni. Da bi se ovi nedostaci uklonili, potrebno je izvršiti promjene kako u pravnom okviru tako i u praktičnom pristupu sudaca i tužitelja.

OESS je primjetio primjenu različitih praksi u svezi s izricanjem kaznenopravnih sankcija prema zaključenom sporazumu o priznanju krivnje. Načela pravičnosti u sprovođenju pravde zahtijevaju dosljednost u izricanju kaznenopravnih sankcija. Tužitelji trebaju nastojati da osiguraju ujednačeniji pristup pregovaranju o kaznenopravnim sankcijama tako što će poštovati načela propisana kaznenim zakonima, te koordinirati nastojanja tužiteljstava da izrade usklađene interne naputke. Glavna uloga sudaca je da osiguraju usklađenost predloženih kaznenopravnih sankcija sa pozitivnim odredbama kaznenog zakona.

Bez sumnje je postupak pregovaranja i zaključenja sporazuma o priznanju krivnje koristan i učinkovit institut u rješavanju krivičnih predmeta na djelotvoran način. Imajući u vidu novinu koju ovaj institut predstavlja i njegovu relativno kratkotrajnu primjenu u praksi domaćeg pravosuđa, sudci i tužitelji odobravaju i u velikoj mjeri primjenjuju isti. Bez obzira na ovaj napredak, još mnogo toga je potrebno učiniti da se unaprijedi postupak pregovaranja i zaključenja sporazuma o priznanju krivnje. Praćenje sudskih postupaka od strane OESS-a je pokazalo da su potrebne izvjesne izmjene i dopune zakona, i promjene prakse u svrhu osiguranja punog poštivanja osnovnih ljudskih prava u ovim postupcima. Preporuke namijenjene određenim subjektima nalaze se na kraju svakoga dijela, te su sumirane u daljem tekstu. OESS Misija u Bosni i Hercegovini će i dalje biti posvećena pružanju podrške domaćem pravosuđu u nastojanju da razvije učinkovite prakse u primjeni novih kaznenih zakona koje su sukladne načelima iz područja zaštite ljudskih prava. Ove preporuke su i izrađene kao pomoćno sredstvo u cilju razvijanja navedene prakse.

PREPORUKE

SUDCI I TUŽITELJI (PRAVNI PRAKTIČARI)

- Potrebno je da sudci pouče osumnjičene, odnosno optužene o njihovom pravu na branitelja i da osiguraju da branitelj bude postavljen kako to zahtijevaju interesi pravde da bi se osigurala jednakost strana u mogućnosti korištenja procesnih sredstava u kontekstu sporazuma o priznanju krivnje.
- Potrebno je da sudci nastoje osigurati poštivanje pretpostavke nevinosti tako što će poučiti optužene o mogućnosti pregovaranja o priznanju krivnje prije nego se izjasne krivim ili poreknu krivnju. Nikada ne smije izgledati da sudci ohrabruju ili obeshrabruju pregovaranje o priznanju krivnje.
- Potrebno je da tužitelji uvijek detaljno pojašne sadržaj odredaba o postavljanju branitelja prije započinjanja pregovaranja.
- Potrebno je da tužitelji budu oprezni kada je u pitanju pregovaranje s osumnjičenim prije potvrđivanja optužnice, posebno osumnjičenih koji nemaju branitelje. Da bi se osigurao najveći stupanj poštivanja prava osumnjičenog, tužitelji treba da zauzmu zajednički stav da se sporazumi o priznanju krivnje ne zaključuju prije potvrđivanja optužnice. Ako osumnjičeni insistira na zaključivanju sporazuma o priznanju krivnje, bit će potrebno da se osumnjičenom dostave svi prikupljeni dokazi protiv njega da bi se ispoštovalo načelo jednakosti strana u mogućnosti korištenja procesnih sredstava.
- Potrebno je da tužitelji obavijeste svjedoke, koji pristanu na suradnju, o postojanju mjera za zaštitu svjedoka. Sudci, također, treba da prate tijek postupka i uoče potrebu za primjenom takvih mjera. Glede sporazuma o priznanju krivnje u koje su ugrađene klauzule o suradnji, prisustvo branitelja trebalo bi biti obvezno tijekom cijelog trajanja pregovora i daljnjih stadija postupka.

- Potrebno je da tužitelji poduzmu sve korake kako bi se imovinskopravni zahtjevi oštećenih rješavali u okviru postupka pregovaranja i zaključivanja sporazuma o priznanju krivnje, te trebaju obavještavati oštećene strane o rezultatima pregovora.
- Sudci moraju vršiti snažnu sudsku kontrolu nad sporazumima o priznanju krivnje, kako bi osigurali dosljednost u izricanju kaznenopravnih sankcija, kao i obrazlagati specifične razloge za izricanje svake konkretne kaznenopravne sankcije u presudi.

CENTRI ZA EDUKACIJU SUDACA I TUŽITELJA I VISOKO SUDSKO I TUŽITELJSKO VIJEĆE

- Postoji izražena potreba da pitanje ispravne primjene instituta pregovaranja o priznanju krivnje i postupka za izdavanje kaznenog naloga dobije značajno mjesto u procesu edukacije sudaca i tužitelja, što bi moglo obuhvatiti izdavanje priručnika s potrebnim smjernicama koje se odnose na ispravnu primjenu ovih dvaju instituta.
- Proces edukacije sudaca i tužitelja, odnosno izrada standardiziranog materijala za edukaciju na temu pregovaranja o priznanju krivnje, treba sadržati i upućivati na načela prava na pravično suđenje, koji se moraju jamčiti u kontekstu pregovaranja o priznanju krivnje, kao što su pravo na branitelja, načelo jednakosti strana u mogućnosti korištenja procesnih sredstava i pretpostavka nevinosti.
- Potrebno je da Centri za edukaciju sudaca i tužitelja ili Visoko sudsko i tužiteljsko vijeće izrade standardizirane priručnike sa pitanjima koja će se postavljati optuženima prilikom razmatranja sporazuma o priznanju krivnje.
- Potrebno je u procesu edukacije sudaca i tužitelja naglasiti različite odgovornosti sudaca i tužitelja glede osumnjičenih, optuženih i njihovog prava da u potpunosti razumiju postupak pregovaranja i zaključenja sporazuma o priznanju krivnje i njegove posljedice.
- Potrebno je da Centri za edukaciju sudaca i tužitelja ili Visoko sudsko i tužiteljsko vijeće, u suradnji s tužiteljstvima izrade modele obrasca sporazuma o priznanju krivnje koji bi pokazali kako da se učinkovito ugrade klauzule o suradnji u sporazume o priznanju krivnje.
- Potrebno je da se u procesu edukacije sudaca i tužitelja naglasi odgovornost pravosuđa da osigura da osumnjičeni, odnosno optuženi svjesno zaključuje sporazum o priznanju krivnje i klauzule o suradnji, tako što će se svi uvjeti sporazuma o priznanju krivnje provjeriti pred sudom.
- Potrebno je da se proces edukacije sudaca i tužitelja fokusira na međunarodne standarde za zaštitu ljudskih prava kojima se podržavaju uloga i poštivaju prava žrtve u kaznenim postupcima.
- Proces edukacije sudaca i tužitelja treba biti usmjeren na posebnu ulogu tužitelja u svezi s pregovaranjem o kaznenopravnoj sankciji i izricanjem iste. Standardizirani materijali edukacijskog sadržaja, posebno izrađeni za pregovore o priznanju krivnje trebaju sadržavati i statistički pregled zaključenih sporazuma o priznanju krivnje zajedno s odgovarajućim izrečenim kaznenopravnim sankcijama koje će služiti kao korisno sredstvo u procesu edukacije.

ZAKONODAVNA TIJELA I TIM ZA PRAĆENJE I OCJENU PRIMJENE KAZNENIH ZAKONA

- Putem usvajanja izmjena i dopuna zakona potrebno je uskladiti različite prakse u smislu: može li sudac pojedinac razmatrati sporazum o priznanju krivnje i izricati kaznenopravnu sankciju za kazneno djelo u nadležnosti vijeća. Dalje, potrebno je putem usvajanja izmjena i dopuna zakona reducirati broj kaznenih djela koja će biti u nadležnosti vijeća.

- Putem usvajanja izmjena i dopuna zakona treba pojasniti da utvrđivanje postojanja dostatno dokaza zahtijeva da sudci provjere i ocijene sve pribavljene dokaze. Sudci trebaju, po službenoj dužnosti, osigurati da dokazi koji potkrepljuju zaključenje sporazuma o priznanju krivnje budu zakonito pribavljeni.
- Putem usvajanja izmjena i dopuna zakona potrebno je pojasniti da sudci moraju odbaciti sporazum o priznanju krivnje koji je zasnovan na neodgovarajućoj kaznenopravnoj sankciji, tj. sankciji koja nije sukladna s pozitivnim odredbama kaznenog zakona, uključujući i svrhu kažnjavanja.
- Usvajanjem izmjena i dopuna članka 400. ZKP-a BiH „Postupak opoziva uvjetne osude“ trebalo bi u tekst odredbe unijeti da neizvršenje sporazuma o priznanju krivnje predstavlja osnovu za pokretanje postupka opoziva uvjetne osude.
- Potrebno je da Tim za praćenje i ocjenu primjene kaznenih zakona iznova ocijeni pozitivne odredbe ZKP-a BiH u svjetlu potrebe da se ustanovi mehanizam kojim bi se osigurao izvršenje klauzula o suradnji i predložiti adekvatno rješenje u obliku donošenja potrebnih izmjena i dopuna zakona ili naputaka za praktičare.
- Potrebno je putem usvajanja izmjena i dopuna zakona obavezati sudove da pozivaju oštećene na ročišta na kojima se razmatraju sporazumi o priznanju krivnje i ti pozivi trebaju da sadrže pouke oštećenima o pravu da podnesu imovinskopравни zahtjev.

TUŽITELJSTVA

- Tužitelji na nivou BiH, entiteta i Brčko Distrikta trebaju nastojati uskladiti svoju praksu putem unaprjeđivanja zajedničke suradnje i izdavanjem zajedničkih naputaka koji bi sadržavale kriterije o tome u kojim predmetima, odnosno kada je potrebno primjenivati kazneni nalog, a kada pregovaranje o krivnji.
- Tužitelji Tužiteljstva BiH, tužitelji u entitetima i Distriktu Brčko trebaju izdati interne naputke koji će odražavati zajedničke stavove tužiteljstava po kojim se pregovaranje o priznanju krivnje neće započinjati nakon što se optuženi već izjasnio krivim. O izdatim naputcima treba obavijestiti branitelje.
- Interni naputci tužiteljstava trebali bi propisati da se klauzule o suradnji uvijek podnose sudu u pismenoj formi.
- Potrebno je da tužitelji na entitetskom, državnom i razini Brčko Distrikta poboljšaju suradnju i koordiniraju napore u cilju usklađivanja prakse izricanja kaznenopravnih sankcija kao i da izdaju potrebne upute u formi smjernica.

UVOD

I. Historijat

S određenim uvjerenjem bi se moglo tvrditi da uvođenje instituta pregovaranja o priznanju krivnje 2003. godine je jedna od najznačajnijih promjena u kaznenopravnom sustavu.¹ Postupak uvođenja ovog instituta slijedio je izmjenu u pravcu uvođenja adversarnog (akuzatorskog) kaznenopravnog sustava u širem smislu u kojem — u suprotnosti s ranijim mješovitim sustavom u kojem je sudac imao glavnu ulogu — sada glavnu ulogu u sudskom postupku imaju tužitelj i osumnjičeni, odnosno optuženik, dok sudac više predstavlja neutralnog arbitra u ocjeni spornoga pitanja. Institut pregovaranja o priznanju krivnje uvelike zaokuplja pozornost praktičara prava kao i samih građana. Također, prisutan je i određeni stupanj sumnje u svezi s primjenom ovog instituta, što je posebice izraženo u javnosti.

Uopćeno, proces prilagodbe pravosuđa i odvjetnika postupku pregovaranja i zaključivanja sporazuma o priznanju krivnje, odnosno primjena ovog instituta u cjelini se mogu okarakterizirati pozitivnima. Primjena sporazuma o priznanju krivnje se u ovom trenutku, nakon samo dvije godine primjene, odvija veoma sustavno, što je popraćeno odobravanjem pravosuđa i smanjenjem broja neriješenih predmeta na odveć preopterećenim sudovima. Ovaj napredak postignut je usprkos općem nepovjerenju javnosti i objektivnom nedostatku dokumenata koje bi praktičari mogli koristiti u svom radu. Osim toga, promatrano s kaznenoprocesnog gledišta i s gledišta suštinske zaštite temeljnih ljudskih prava, utvrđeno je postojanje određenog broja spornih pitanja koja i dalje prouzrokuju određenu zabrinutost.

II. Ciljevi i opseg izvješća

Misija Organizacije za europsku sigurnost i suradnju u Bosni i Hercegovini (“OESS”), u prosincu 2004. godine, objavila je svoje prvo Izvješće o primjeni zakona o kaznenom postupku koji su doneseni 2003. godine (“ZKP”) na sudovima Bosne i Hercegovine. Ovo izvješće, osim drugih pitanja, razmatralo je i pitanje instituta pregovaranja o priznanju krivnje gdje su date određene preporuke kao što je potreba da se putem dopuna i izmjena zakona pojašne ovlasti suda da odbaci sporazum o priznanju krivnje, te kao što su potrebna i pojašnjenja u svezi s postupcima razmatranja sporazuma o priznanju krivnje i izricanja kaznenopravne sankcije. Preporučeno je, također, nužno razvijanje i izrada standardnog nastavnog materijala potrebnog za edukaciju o postupku pregovaranja o krivnji, kao i razvijanje unutarnjih pravila potrebnih za razvijanje kaznene politike. Međutim, tijekom daljnjih promatranja sudskih postupaka postalo je jasno da postupak pregovaranja o priznanju krivnje zahtijeva dodatnu pozornost. Namjera ovog izvješća jeste nastavak razmatranja koje je započeto u prethodnom izvješću, tako što će se vršiti detaljnija analiza pitanja s kojima se susreće pravosuđe u svezi s postupkom pregovaranja i zaključivanja sporazuma o priznanju krivnje i, posebice, isticanje spornih pitanja u svezi s ostvarivanjem zaštite ljudskih prava koja su identificirana pri primjeni ZKP-a. Svaki dio ovog izvješća sadrži preporuke koje se nalaze na kraju svakog dijela. Prikazan je, također, i niz brojčanih pokazatelja i statističkih podataka koji, pravosuđu i subjektima nadležnim za donošenje pravila potrebnih za primjenu ZKP-a, trebaju poslužiti kao radni materijal. Ovim se izvješćem, također, nastoji javnosti i pojedincima, koji se nalaze u sferi primjene kaznenopravnog sustava, približiti institut pregovaranja o priznanju krivnje na jedan sveobuhvatan i pristupačan način.

U prvom dijelu razmatra se opći pojam instituta pregovaranja o priznanju krivnje, a potom se razmatraju konkretne vrste koje se primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Izvješće u preostalom dijelu razmatra specifična pitanja u svezi s primjenom ovog instituta. U drugom dijelu izvješća predstavljeni su temeljni postulati ostvarivanja pravde sukladni s načelima pravičnosti čije poštivanje, također, mora biti osigurano i u kontekstu pregovaranja o priznanju krivnje, kao što su načelo jednakosti strana u mogućnosti korištenja procesnih sredstava i pretpostavka nevinosti. U trećem se dijelu bliže razmatra uloga sudca u razmatranju sporazuma o priznanju krivnje i elementi koje sudac mora ocijeniti prilikom razmatranja sporazuma, kako bi se spriječile povrede pravičnosti postupka. Četvrti dio razmatra pitanje potrebe da sudci preispitaju klauzule o suradnji tijekom pregovaranja o priznanju krivnje, kao i pitanje nepostojanja mehanizma kojima bi se osiguralo izvršenje sporazuma. Peti dio opisuje položaj i prava oštećene strane ili žrtve da postavlja imovinskopravni zahtjev ili naknadu u kontekstu postupka pregovaranja o priznanju krivnje. Na koncu, šesti dio analizira pitanje nastanka i razvitka određene prakse prilikom izricanja kaznenopravnih sankcija koje se izriču u presudama na temelju zaključenog sporazuma o priznanju krivnje.

¹ Treba primijetiti da je Brčko Distrikt donio Zakon o kaznenom postupku koncem 2000. godine, koji je sličan zakonima koji su doneseni u ostalim dijelovima države 2003. godine. Dakle, Brčko Distrikt primjenjuje institut pregovaranja o priznanju krivnje od siječnja 2001. godine (Zakon o kaznenom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Brčko Distrikta br. 7/00 i 1/00)

III. Metodologija praćenja sudskih postupaka i izvješćivanje

OESS-ov program praćenja sudskih postupaka usmjeren je na ocjenu primjene Zakona o kaznenom postupku čija je svrha da utvrdi koje prepreke i problemi mogu utjecati na poštivanje temeljnih ljudskih prava, posebice prava na pravično suđenje koje je zajamčeno člankom 6. Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda ("Konvencija"). Ovo izvješće zasnovano je na promatranju velikog broja ročišta koja su praćena u okviru ovog programa praćenja sudskih postupaka.

Uz čvrsto uvjerenje da je ostvarenje slobode i neovisnosti pravosuđa prvi preduvjet za uspostavu vladavine prava, u predmetima koji su praćeni, striktno je primijenjeno tzv. pravilo nemiješanja kojim se promatračima sudskih postupaka zabranjuje da na bilo koji način sudjeluju u postupku ili da daju komentare o predmetima. Promatrači sudskih postupaka prate predmete, od trenutka potvrđivanja optužnice do trenutka izricanja kaznenopravne sankcije, tako što prisustvuju ročištima i pregledaju sudske spise koji se nalaze u sudskoj pisarnici. Poslije svakog ročišta, promatrači sudskih postupaka unose podatke o ročištu u posebno izrađenu bazu podataka koja omogućuje daljnu analizu i pregled koje vrše pravni savjetnici. Također, ova baza podataka omogućuje i analizu čitavog niza usporednih statističkih podataka pomoću kojih se može ocijeniti nastanak, odnosno postojanje određenih praktičnih obrazaca i pojava u primjeni Zakona o kaznenom postupku.

A. Broj praćenih ročišta u svezi sa sporazumom o priznanju krivnje

OESS je u periodu od siječnja 2004. godine do kolovoza 2005. godine pratio ukupno 3 045 ročišta u 1 660 predmeta na 51 sudu na teritoriju cijele Bosne i Hercegovine. Od ovoga broja ročišta, 305 ročišta odnosilo se na ročišta za razmatranje sporazuma o priznanju krivnje. Sudovi na kojima su vršena praćenja sudskih postupaka uključuju: Sud BiH, sve županijske, odnosno okružne sudove i 30 općinskih, odnosno osnovnih sudova. Sljedeća tabela pokazuje ukupan broj praćenih ročišta za razmatranje sporazuma o priznanju krivnje u navedenim sudovima. Ovdje treba primijetiti da se na svakom ročištu može razmatrati više sporazuma o priznanju krivnje, ako se predmet odnosi na više osumnjičenih odnosno optuženih osoba. Osim toga, bitni podatci u svezi sa sporazumom o priznanju krivnje mogu biti prikupljeni tijekom ročišta za izjašnjenje o krivnji, ročišta za glavni pretres i na drugi način, tako da ovo izvješće obuhvaća zapažanja koja imaju čak i veći kvantitativni značaj nego što se to može vidjeti iz sljedeće tabele.

Sud	Broj praćenih ročišta u svezi sa sporazumom o priznanju krivice	Sud	Broj praćenih ročišta u svezi sa sporazumom o priznanju krivice
Osnovni sud Trebinje	55	Općinski sud Široki Brijeg	5
Osnovni sud Banja Luka	32	Općinski sud Bihać	5
Osnovni sud Prijedor	31	Okružni sud Istočno Sarajevo	4
Osnovni sud Brčko	17	Općinski sud Goražde	4
Općinski sud Mostar	12	Općinski sud Konjic	4
Županijski sud Sarajevo	11	Županijski sud Široki Brijeg	4
Općinski sud Tuzla	11	Općinski sud Orašje	3
Osnovni sud Doboj	10	Odjeljenje Osnovnog suda Sokolac u Istočnom Sarajevu	3
Županijski sud Bihać	8	Osnovni sud Vlasenica	3
Osnovni sud Sokolac	8	Okružni sud Bijeljina	3
Osnovni sud Zvornik	8	Općinski sud Bugojno	2
Općinski sud Sarajevo	7	Županijski sud Livno	2
Okružni sud Banja Luka	7	Općinski sud Livno	2
Općinski sud Čapljina	7	Županijski sud Mostar	2
Osnovni sud Bijeljina	6	Osnovni sud Srebrenica	2
Županijski sud Novi Travnik	6	Općinski sud Travnik	1
Sud Bosne i Hercegovine	6	Županijski sud Tuzla	1
Županijski sud Zenica	6	Osnovni sud Novi Grad	1
Općinski sud Zenica	5	Osnovni sud Foča	1
		Ukupni broj:	305

B. Ostali izvori informacija

Osim korištenja metoda praćenja ročišta, OEES je, također, prikupljao podatke u svezi sa praksom koja se koristi u predmetima sporazuma o priznanju krivnje i iz drugih izvora, kao što su podatci koje su dostavile lokalne grupe za primjenu ZKP-a ("lokalne grupe") i centri za edukaciju sudaca i tužitelja ("centri"). Lokalne grupe se sastoje od sudaca, tužitelja i branitelja, a rade u okviru regionalnih radionica, čiji rad pomaže OEES, na kojima se iznose sporna pitanja i razmatraju praktična pitanja u svezi sa primjenom odredaba ZKP-a. Zapažanja i konstatacije/zaključci/nalazi s ovih sastanaka uneseni su u ovo izvješće. Centri su osnovani sukladno Zakonu kako bi se omogućilo provođenje kontinuirane pravne edukacije imenovanih sudaca i tužitelja, kao i početnih seminara za novoimenovane sudce i tužitelje. OEES prisustvuje seminarima, koje organiziraju centri, na kojima se iznose različiti praktični problemi koji se javljaju tijekom primjene ZKP-a i o njima se diskutira sa sudionicima i predavačima, koji često vode korisne dijaloge o pozitivnim iskustvima iz prakse.

U ovom se izvješću, također, navode i razmatraju međunarodna načela iz oblasti ljudskih prava, posebice iz Europske konvencije o ljudskim pravima. Prakse pojedinih pravosuđa izvan Bosne i Hercegovine mogu biti navedene, ali njihovo navođenje nema namjeru prikazivanja ovih praksa kao mjerodavnih. Na koncu, imajući na umu načelo da se zakoni smatraju jedinstvenim proizvodom i da odražavaju karakteristike društva u kome su doneseni, domaće pravosuđe treba nastojati razviti svoju vlastitu praksu i tako pristupiti primjeni instituta pregovaranja i zaključivanja sporazuma o priznanju krivnje, pod uvjetom da ta praksa odražava suglasnost s temeljnim garancijama prava na ostvarivanje pravde sukladno s načelima pravičnosti, što predstavlja obvezu državnih tijela Bosne i Hercegovine. Nadamo se da će ovo izvješće pružiti praktičarima informacije i smjernice potrebne za provedbu ovoga procesa, uz primjenu temeljnih načela iz oblasti zaštite ljudskih prava kao nužnu polaznu točku.

C. Članak 231. Zakona o kaznenom postupku BiH

Zbog jednostavnosti korištenja, ovo će se izvješće isključivo pozivati na Zakon o kaznenom postupku i Kazneni zakon BiH. Oba entiteta i Brčko Distrikt imaju posebne zakone o kaznenom postupku i kaznene zakone, s određenim značajnim razlikama u propisanim zakonskim rješenjima, koje će biti navedene. Odredbe članka 231. ZKP-a BiH², u svezi s institutom pregovaranja o priznanju krivnje, citirane su na ovome mjestu, na koje odredbe će se navodi ovoga izvješća stalno pozivati:

- (1) Osumnjičeni, odnosno optuženik i njegov branitelj, mogu pregovarati s tužiteljem o uvjetima priznavanja krivnje za djelo za koje se osumnjičeni, odnosno optuženi tereti.
- (2) Prilikom pregovaranja s osumnjičenim, odnosno optuženikom i braniteljem, o priznanju krivnje sukladno stavku 1. ovoga članka, tužitelj može predložiti izricanje kaznenopravne sankcije ispod zakonom određenog minimuma kazne zatvora za to kazneno djelo, odnosno blažu sankciju za osumnjičenog, odnosno optuženog.
- (3) Sporazum o priznanju krivnje sačinjava se u pismenom obliku i sudac za prethodni postupak, sudac za prethodno saslušanje, sudac, odnosno vijeće, može ga prihvatiti ili odbaciti.
- (4) Prilikom razmatranja sporazuma o priznanju krivnje, sud provjerava:
 - (a) je li do sporazuma o priznanju krivnje došlo dragovoljno, svjesno i s razumijevanjem, kao i nakon upoznavanja s mogućim posljedicama, uključujući i posljedice vezane za imovinskopravni zahtjev i troškove kaznenog postupka;
 - (b) postoji li dostatno dokaza o krivnji osumnjičenog, odnosno optuženog;
 - (c) razumije li osumnjičeni, odnosno optuženi da se sporazumom o priznanju krivnje odriče prava na suđenje i da ne može uložiti žalbu na kaznenopravnu sankciju koja će mu se izreći.
- (5) Ako sud prihvati sporazum o priznanju krivnje, izjava osumnjičenog, odnosno optuženog unijet će se u zapisnik. Istodobno će se odrediti datum održavanja pretresa za izricanje kaznenopravne sankcije predviđene sporazumom iz stavka 3. ovoga članka, i to u roku od najkasnije tri dana.
- (6) Ako sud odbaci sporazum o priznanju krivnje, o tome će obavijestiti stranke i branitelja i to konstatirati u zapisnik. Priznanje dato pred sudcem za prethodni postupak, sudcem za prethodno saslušanje, sudcem, odnosno vijećem ne može se koristiti kao dokaz u kaznenom postupku.
- (7) O rezultatima pregovaranja o priznanju krivnje, sud će obavijestiti oštećenog.

² Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br. 3/03, 32/03, 36/03, 63/04 i 13/05.

I. DIO

INSTITUT PREGOVARANJA O PRIZNANJU KRIVNJE I NJEGOVA PRIMJENA U BOSNI I HERCEGOVINI

I. Što je to pregovaranje o priznanju krivnje?

Iako ne postoji samo jedna definicija, pregovaranje o priznanju krivnje općenito se shvaća kao proces pregovaranja između osumnjičenog odnosno optuženog i tužitelja u kome osumnjičeni odnosno optuženi priznaje da je počinio kazneno djelo, a tužitelj zauzvrat pristaje na davanje pojedinih ustupaka. Nakon toga, sporazum se dostavlja sudu kako bi se sudski postupak zaobišao. U okviru ovog općeg koncepta postoje značajne pojedinačne karakteristike ovog instituta od jednog do drugog pravnog sustava, kao što mogu biti propisane različite vrste sporazuma o priznanju krivnje, odnosno može biti propisan stadij postupka u kojem je dozvoljeno pregovaranje kao i sudjelovanje oštećene stranke u ovom procesu. Međutim, u osnovama ovog sporazuma stoji zajedničko načelo, u skladu s kojim se sporazum zaključuje između tužitelja i osumnjičenih odnosno optuženih, pri čemu je svaka od stranaka spremna na davanje određenih ustupaka u zamjenu za primanje odgovarajuće koristi.

Obje stranke u pregovaranju imaju korist jer se kazneni predmet rješava na ekspeditivan i izvjestan način. Tužiteljstvo je suglasno izricanju blaže kaznenopravne sankcije (kada je to moguće, povući pojedinu tačku optužnice ili ublažiti kvalifikaciju kaznenog djela) u zamjenu za neodržavanje glavnog pretresa i moguću uštedu vremena potrebnog za žalbeni postupak, kao i uštede troškova suđenja. Također, ugroženi se svjedoci mogu poštediti eventualnih traumatskih iskustava prouzrokovanih mogućim svjedočenjem na glavnom pretresu. Tužitelji se, također, mogu dogovoriti s osumnjičenima, odnosno optuženima o suradnji tako što će svjedočiti ili dati informacije o nekom drugom kaznenom djelu ili počiniteljima kaznenih djela koji se na drugi način ne bi mogli otkriti.

Osumnjičene, odnosno optužene osobe, odriču se mogućnosti oslobađanja od optužbi u zamjenu za izricanje blaže kaznenopravne sankcije nego što bi to bilo u slučaju da je njihova krivnja dokazana na glavnom pretresu. Osumnjičeni, odnosno optuženi, morat će, također, pristati da ne može uložiti žalbu na kaznenopravnu sankciju koja će mu se izreći. Optuženi mogu poboljšati svoju poziciju u pregovaranju ako tužitelju ponude dodatne informacije o suizvršiteljima ili drugom kaznenom djelu. Obostrana korist ogleda se i u ostvarenju načela pravne sigurnosti koju osigurava sam proces pregovaranja o priznanju krivnje.

Sporazum o priznanju krivnje *ne predstavlja* sredstvo pomoću kojega se država, koju zastupa tužitelj, pokorava osobi koja je odgovorna za izvršenje predmetnog kaznenog djela. Prije bi se moglo istaknuti da država njime ublažava kaznenopravnu sankciju u zamjenu za predaju osumnjičenog, odnosno optuženoga. Na koncu, obje strane trebaju primiti korist koja je proporcionalna ponuđenim ustupcima.

II. Primjena sporazuma o priznanju krivnje u Bosni i Hercegovini

Pregovaranje o krivnji, kao pravnom institutu, ima različite oblike, među kojima su najčešći oblici: (1) pregovaranje o pravnoj kvalifikaciji djela koje obuhvaća pregovaranje da se odustane od pojedinih navoda optužbi ili da se ublaži pravna kvalifikacija djela; (2) pregovaranje o kaznenopravnoj sankciji koje obuhvaća pregovaranje o vrsti i dužini kaznenopravne sankcije; i (3) pregovaranje o činjeničnom opisu kaznenog djela koje obuhvaća pregovaranje o činjenicama koje će biti predložene pred sudom. Ovaj institut, onako kako je propisan i razrađen u Bosni i Hercegovini, uopćeno se vodi pod kategorijom pregovaranja o kaznenopravnoj sankciji i mnogi praktičari i pravni stručnjaci tvrde da pozitivne odredbe Zakona o kaznenom postupku onemogućavaju postupke pregovaranja o pravnoj kvalifikaciji djela i pregovaranja o činjeničnom opisu kaznenog djela.

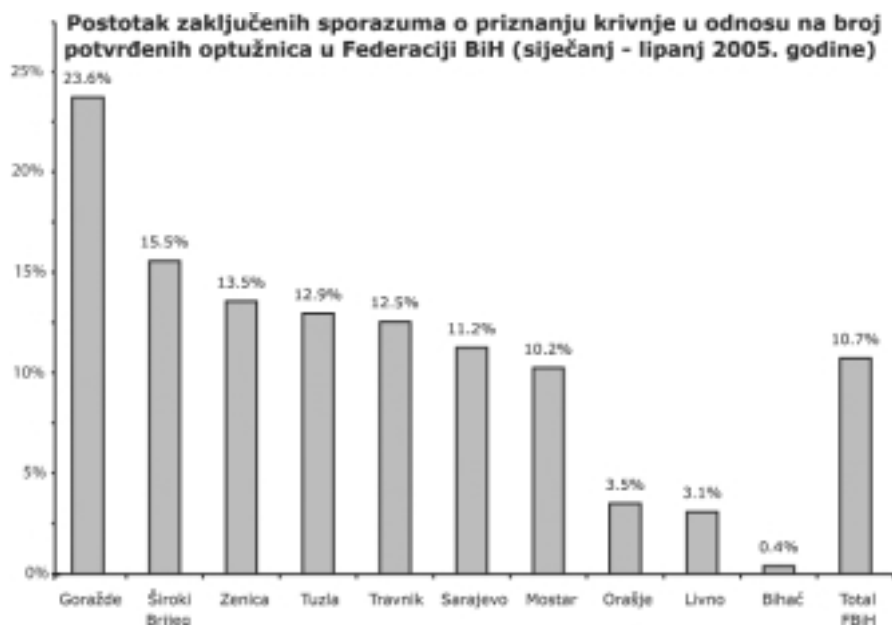
Praktičari za svoju tvrdnju, da Zakonom nije predviđeno pregovaranje o pravnoj kvalifikaciji djela, uporište nalaze u samom tekstu članka 231. st. 1. i 2. ZKP-a BiH. U stavku 1. ovoga članka predviđa se da osumnjičeni, odnosno optuženi, branitelj i tužitelj mogu pregovarati “*o uvjetima priznavanja krivnje za djelo za koje se osumnjičeni, odnosno optuženi tereti.*”. U stavku 2. predviđeno je da tužitelj može predložiti izricanje kazne ispod Zakonom određenog minimuma kazne zatvora. Štoviše, načelo legaliteta kaznenog gonjenja iz članka 17. ZKP-a BiH predviđa da je tužitelj obavezan poduzeti kazneno

gonjenje u svakom slučaju ako postoje temelji sumnje da je počinjeno kazneno djelo, osim ako Zakonom nije eksplicitno propisano da tužitelj ima diskrecionu ovlast da odluči hoće li poduzeti kazneno gonjenje, a to je samo u dvije iznimne situacije.³ Komentari na Zakon o kaznenom postupku BiH⁴, također, potvrđuju da predmet pregovaranja treba biti ograničen na vrstu i trajanje kaznenopravne sankcije. Praćenje sudskih postupaka pokazuje da se pregovaranje o pravnoj kvalifikaciji djela koristi samo u veoma ograničenom broju praćenih ročišta i to, uglavnom, u ročištima na Sudu BiH i u kojima sudjeluju međunarodni tužitelji. Izgleda da velika većina praktičara zastupa stajalište da proces pregovaranja ne obuhvaća pregovaranje o pravnoj kvalifikaciji djela ili činjeničnom opisu kaznenog djela.

Sudci, nakon što prihvate sporazum, izriču kaznenopravnu sankciju koja je sadržana u sporazumu. Većina praktičara se, također, slaže u tome da nije moguće da sudci prihvate sporazum, a da izreknu drukčiju kaznenopravnu sankciju od one koja je dogovorena u sporazumu, za što uporište nalaze u tekstu odredbe stavka 5. članka 231. koji glasi “...*Istodobno će se odrediti datum održavanja pretresa za izricanje kaznenopravne sankcije predviđene sporazumom* ...” Osmunjičeni odnosno optuženi odriče se prava ulaganja žalbe na izrečenu kaznenopravnu sankciju. U Bosni i Hercegovini može se naći još jedna jedinstvena karakteristika sporazuma o priznanju krivnje, a to je da se on može zaključivati, s iznimkom u Republici Srpskoj, i u žalbenom postupku; dakle, glavni pretres, može biti održan a da kazneni predmet bude okončan putem zaključenja sporazuma o priznanju krivnje.

III. Učestalost primjene sporazuma o priznanju krivnje

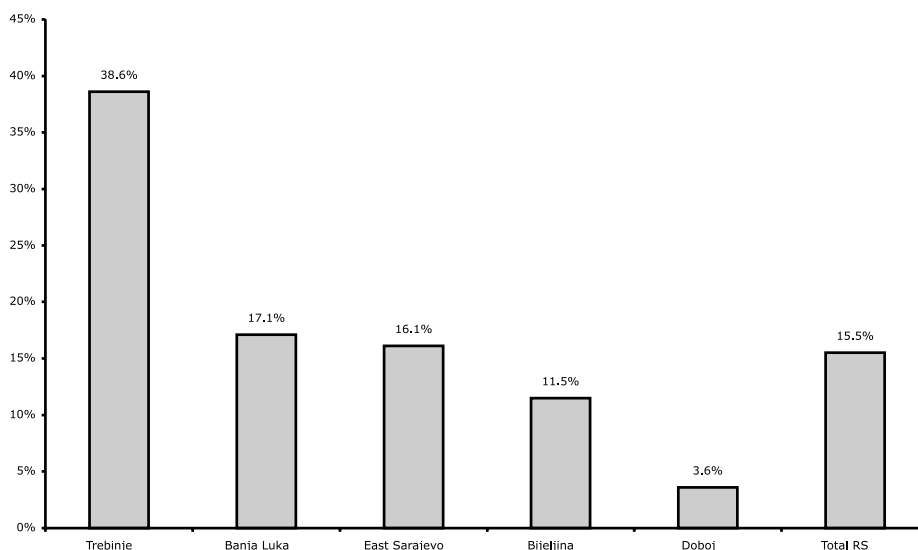
U početnom razmatranju same primjene sporazuma o priznanju krivnje treba napomenuti da je uočeno značajno odstupanje u primjeni, kao što to tabele u daljem tekstu izvješća prikazuju. Statistički podatci u tabelama zasnovani su na podacima prikupljenim od odgovarajućih tužiteljstava iz Federacije i okružnih tužiteljstava. Ovi statistički podatci podijeljeni su tako da odražavaju organizaciju tužiteljstava koja postoje na entitetskoj razini, a potom je, u okviru entitetskih organizacija, podjela podataka izvršena tako da daje podatke za deset županijskih tužiteljstava u Federaciji BiH i pet okružnih tužiteljstava u Republici Srpskoj.

³ Jedina Zakonom propisana iznimka u odnosu na ovo načelo je odredba o davanju imuniteta svjedocima, sukladno članku 84. st. 3. i 4. ZKP-a BiH, kao i u postupku u predmetima prema maloljetnicima, sukladno članku 352. ZKP-a BiH (načelo oportuniteta).

⁴ Komentare ZKP-a BiH je 2005. godine tiskalo Vijeće Europe / Europsko povjerenstvo, a među autorima su bili i domaći pravni stručnjaci. Ova publikacija prva je obradila Zakon o kaznenom postupku i Kazneni zakon na jedan sveobuhvatan način i ona služi kao bitan dokument koji praktičari koriste i pozivaju se na njega. I ovo izvješće će se u svojim navodima pozivati na ove Komentare.

Postotak zaključenih sporazuma o priznanju krivnje u odnosu na broj potvrđenih optužnica u Republici Srpskoj (siječanj - lipanj 2005. godine)

U Brčko Distriktu postotak zaključenih sporazuma o priznanju krivnje je u odnosu na broj potvrđenih optužnica u periodu od siječnja do sredine kolovoza 2005. godine oko 28 %.⁵ Čak i ako uzmemo u obzir okolnosti koje mogu utjecati na ove brojčane podatke, jasno je da se pregovaranje o krivnji u zemlji primjenjuje u različitim omjerima. Iako se ova razlika može objasniti postojanjem različitih faktora, jedan očit razlog jeste postojanje neproporcionalnog primjenjivanja postupka koji bi se mogao označiti kao postupak pratilac postupka pregovaranja o priznanju krivnje, a to je postupak za izdavanje kaznenog naloga. Postupak za izdavanje kaznenog naloga omogućuje tužiteljima da zatraže od suda izricanje konkretnih kaznenopravnih sankcija ili mjera u optužnici i može biti korišten samo u postupcima za kaznena djela za koja je najveća propisana kazna do pet godina ili novčana kazna. Zahtjevi za izricanje kaznenopravnih sankcija ili mjera ograničeni su na zahtjeve za izricanje novčanih kazna, uvjetnih osuda ili mjera sigurnosti oduzimanja imovinske koristi pribavljene kaznenim djelom ili predmeta.⁶ I postupak izdavanja kaznenog naloga i pregovaranje o priznanju krivnje praktičari zovu “skraćeni postupkom”. Izgleda da tužiteljstva koja daju prednost primjeni postupka za izdavanje kaznenog naloga manje primjenjuju postupak pregovaranja o priznanju krivnje i obrnuto. Međutim, grafikon prikazuje da postoji značajan raspon između najviše i najniže točke primjene, što proizvodi sumnju glede pitanja postoji li jednak tretman osumnjičenih, odnosno optuženih, koji se nalaze u sličnim okolnostima.

IV. Zaključak

Može se s izvjesnošću zaključiti da je pravosuđe prihvatilo institut pregovaranja i zaključivanja sporazuma o priznanju krivnje i da je primjena ovog instituta potvrđena u različitim vrstama kaznenih predmeta. Međutim, praktična primjena instituta pregovaranja o priznanju krivnje razlikuje se ovisno o određenom tužiteljstvu, čime se naglašava postojanje potrebe za usklađivanjem prakse u primjeni ovoga instituta.

Preporuke

- Postoji izražena potreba da pitanje ispravne primjene instituta pregovaranja o priznanju krivnje i postupka za izdavanje kaznenog naloga dobije značajno mjesto u procesu edukacije sudaca i tužitelja, što bi moglo obuhvatiti izdavanje priručnika s potrebnim smjernicama koje se odnose na ispravnu primjenu ovih dvaju instituta.
- Državni tužitelji, tužitelji u entitetima i u Brčko Distriktu trebaju nastojati uskladiti svoju praksu putem unaprjeđivanja zajedničke suradnje i izdavanjem zajedničkih uputa koje bi sadržavale kriterije o tome u kojim predmetima odnosno kada je potrebno primjenjivati kazneni nalog a kada pregovaranje o priznanju krivnje.

⁵ Vrijedi napomenuti da je ovaj postotak dostignut nakon skoro pet godina primjene ovog instituta u Brčko Distriktu, koji možda ukazuje na ustaljenost prakse.

⁶ Odredbe koje se odnose na izdavanje kaznenog naloga nalaze se u čl. 334-339 ZKP-a BiH.

II. DIO

JEDNAKOST STRANA U MOGUĆNOSTI KORIŠTENJA PROCESNIH SREDSTAVA I PRETPOSTAVKA NEVINOSTI

I. Uvod

Članak 6. Konvencije jamči ostvarivanje pravde sukladno s načelima pravičnosti i u parničnim i kaznenim postupcima. članak 6. Konvencije se, u kontekstu kaznenih predmeta, uopćeno primjenjuje od trenutka podnošenja kaznene optužbe protiv neke osobe. Europski sud dao je autonomnu i široku interpretaciju značenja termina "optužba" koja se često definira kao, "zvanična obavijest koju pojedincu daje nadležno tijelo vlasti da postoje navodi da je on počinio kazneno djelo..."⁷ Dakle, u kontekstu domaćeg pravnog sustava, pravo iz članka 6. primjenjuje se od trenutka kada tužitelj obavještava osobu za koje kazneno djelo se tereti, bez obzira je li optužnica potvrđena ili ne. Ovaj dio će, konkretno, analizirati kako se u postojećoj praksi u kontekstu pregovaranja o priznanju krivnje poštuju dvije temeljne ideje iz koncepta pravičnog suđenja-načelo jednakosti strana u mogućnosti korištenja procesnih sredstava i pretpostavka nevinosti koju osumnjičeni, odnosno optuženi uživaju.

II. Jednakost strana u mogućnosti korištenja procesnih sredstava

U jednom od vodećih predmeta na Europskom sudu u Strasbourg-u, a koji se odnosi na načelo jednakosti strana u mogućnosti korištenja procesnih sredstava u parničnom postupku, data je sljedeća definicija:

"...svakoj strani mora biti pružena realna mogućnost da iznese svoj predmet -uključujući i izvođenje dokaza - pod uvjetima koji je ne stavljaju u bitno nepovoljniji položaj u odnosu na suprotnu stranu"⁸

Za pregovaranje o priznanju krivnje potrebne su dvije osobe koje će pregovarati o priznanju krivnje i kaznenopravnoj sankciji, tužitelj koji raspolaže dokazima i optužnicom i osumnjičeni odnosno optuženi koji je spreman priznati izvršenje kaznenog djela u zamjenu za blažu kaznenopravnu sankciju i izvjesnost da neće prolaziti kroz suđenje. Ove strane imaju veoma različite pozicije u procesu pregovaranja, pri čemu se može reći da je prednost tužitelja očita. Ipak, osumnjičeni odnosno optuženi ima pravo na jednak tretman u odnosu na tužitelja. Iako se praksa Europskog suda u Strasbourg-u, u svezi s jednakošću u strana u mogućnosti korištenja procesnih sredstava, ponajprije koncentrira na pravo uvida i pregledanja dokaza suprotne strane, pravo pozivanja svojih svjedoka i pravo ispitivanja svjedoka, a u osnovi stoji jedno opće načelo - sve strane moraju biti tretirane jednako. U kontekstu pregovaranja o priznanju krivnje, ovo načelo ima implikacije na stupanj do kojeg postoji jednakost pozicija u procesu pregovaranja između tužitelja i osumnjičenog ili optuženog. U praktičnom smislu, najbolji način da se izjednače pozicije strana jeste da osumnjičeni, odnosno optuženi ima pomoć branitelja u procesu pregovaranja. Dalje, zaključivanje sporazuma o priznanju krivnje odmah nakon potvrđivanja optužnice, a prije izjašnjenja o krivnji, također pomaže u ostvarenju jednakosti pozicija obadviju strana u procesu pregovaranja.

A. Imenovanje branitelja

Namjera ovog dijela nije pružanje potpunog pregleda prava na obranu, nego radije ima za cilj razmatranje pitanja prisustva branitelja u postupku pregovaranja i zaključivanja sporazuma o priznanju krivnje, dok će se odredbe o pravu na branitelja razmatrati u kontekstu ove analize. Pravo svakoga da se brani osobno ili uz pomoć branitelja definirano je u članku 7. ZKP-a BiH, "osumnjičeni, odnosno optuženi ima pravo braniti se sam ili uz stručnu pomoć branitelja koga sam izabere." Također, treba primijetiti da članak 231. stavak 1. o pregovaranju o priznanju krivnje sadrži jezičku formulaciju, koja je po tumačenju jednog manjeg broja praktičara imala značenje da branitelj mora biti prisutan u toku pregovaranja o priznanju krivnje, odnosno "Osumnjičeni, odnosno optuženi i njegov branitelj mogu

⁷ Predmet *Deweer protiv Belgije*, presuda od 27. veljače 1980. godine, Serija A br. 35, paragraf 46.

⁸ *Dombo Beheer B.V. protiv Nizozemske*, presuda od 27. listopada 1993. godine, Serija A br. 27, paragraf 33.

pregovarati s tužiteljem ...” (riječ i ovdje naglašena). Međutim, navodi Komentara ZKP-a BiH preciziraju da se odredbe o imenovanju branitelja primjenjuju u kontekstu pregovaranja o priznanju krivnje na isti način kao i u svim drugim postupcima, što znači da se odredbe članaka 45. i 46. stavak 1. ZKP-a BiH o imenovanju branitelja trebaju primjenjivati.⁹ Dok jezična formulacija odredbe članka 231. upućuje na to da je prisustvo branitelja u postupku pregovaranja o priznanju krivnje obvezno, odredbe koje reguliraju pitanje imenovanja ne pružaju temelje za takvo tumačenje.

Promatrači sudskih postupaka primijetili su da ima mnogo predmeta u kojima je sporazum o priznanju krivnje zaključen bez pomoći branitelja, što, s obzirom na specifične okolnosti svakog pojedinačnog predmeta, otvara pitanje pravičnosti procesa pregovaranja. Na 27% promatranih ročišta za razmatranje sporazuma o priznanju krivnje branitelj nije bio prisutan, dok je na 29% prisustvovao branitelj postavljen po službenoj dužnosti, a na 44% bio je prisutan privatno angažirani branitelj. Pitanje je je li skoro 30% osumnjičenih, odnosno optuženih koji nisu imali pomoć branitelja bilo u mogućnosti da na stručan način pregovara o uvjetima priznavanja krivnje.

Praćeni sudski postupci ukazuju na postojanje prakse među sudcima da smatraju da prisustvo branitelja nije nužno u tijeku pregovaranja o priznanju krivnje i ročišta za razmatranje sporazuma o priznanju krivnje. Dok je primijećeno da je praksa neimenovanja branitelja preovladavajuća u svim vrstama postupaka, kao što je to razmotreno u ranije objavljenom Izvješću o primjeni ZKP-a na sudovima u BiH, ovakva praksa u postupku pregovaranja o priznavanju krivnje izaziva naročitu pozornost, osobito zbog značaja prava kojih se osumnjičeni, odnosno optuženi odriče u ovom postupku. Na primjer:

Dana 6. rujna 2004. godine na ročištu za razmatranje sporazuma o priznanju krivnje u Osnovnom sudu Prijedor, optuženi je izjavio da želi angažirati branitelja, ali da svojim sredstvima ne može snositi troškove obrane. Sudac ga je poučio da sud nije obvezan angažirati branitelja i da se u njegovu predmetu ne primjenjuju odredbe o obveznoj obrani. Sudac ga nije poučio o mogućnosti postavljanja branitelja zbog slabog imovnog stanja. U daljem tijeku postupka, sudac je postavio pitanje optuženom je li dragovoljno potpisao sporazum i je li svjestan svih zakonskih posljedica koje nastaju potpisivanjem sporazuma o priznanju krivnje. Optuženi je odgovorio da je krivnju priznao pod pritiskom i da je morao potpisati sporazum. Sudac je upitao optuženog da pojasni tu svoju izjavu i optuženi je ponovio prethodnu izjavu. Tužitelj je objasnio sudcu da je sudac za prethodno saslušanje imao poteškoće da dobije izjašnjenje optuženog o krivnji (optuženi se tada konačno izjasnio krivim). Sudac je nastavio s postupkom i istoga je dana presuda objavljena.¹⁰

Ovaj predmet pokazuje da se ne posvećuje dovoljna pozornost poučavanju osumnjičenih, odnosno optuženih o njihovom pravu na branitelja, osobito pravu na postavljanje branitelja po službenoj dužnosti zbog slabog imovnog stanja. Zbog potencijalne složenosti procesa pregovaranja, tužitelji trebaju biti striktni u poučavanju osumnjičenih, odnosno optuženih o njihovom pravu na postavljanje branitelja u “interesu pravde”, i o postupku na koji osumnjičeni, odnosno optuženi mogu ostvariti to svoje pravo prije otpočinjanja postupka pregovaranja o priznanju krivnje. Sudci, također, moraju poučiti osumnjičene, odnosno optužene o njihovu pravu na branitelja, te osigurati da branitelj po službenoj dužnosti bude postavljen ako “interesi pravde to zahtijevaju.” Načelo jednakosti strana u mogućnosti korištenja procesnih sredstava treba imati odlučujuću težinu prilikom odlučivanja u korist imenovanja branitelja po službenoj dužnosti, ukoliko postoje naznake da osumnjičenom, odnosno optuženom treba pomoć branitelja da razumije i sudjeluje u procesu pregovaranja o priznanju krivnje.

Ono što bi se moglo primijetiti je da pojedini sudci i tužitelji smatraju da je branitelj nepotreban jer izgleda da dosadašnja praksa nije pokazala da je osumnjičeni, odnosno optuženi oštećen ukoliko nema branitelja. U nekoliko predmeta je bilo očito da je tužitelj pokušavao štititi interese osumnjičenog, odnosno optuženog koji nije imao zastupnika. Međutim, adversarni (akuzatorni) sustav zahtijeva

⁹ Članak 45. stavak 1: Osumnjičeni mora imati branitelja već prilikom prvog ispitivanja ako je nijem ili gluh ili ako je osumnjičen za kazneno djelo za koje se može izreći kazna dugotrajnog zatvora; članak 45. stavak 2. mora imati branitelja odmah nakon što mu je određen pritvor, za vrijeme dok pritvor traje; članak 45. stavak 3. za kazneno djelo za koje se može izreći deset godina zatvora ili teža kazna, optuženi mora imati branitelja u vrijeme dostavljanja optužnice; članak 45. stavak 5. zbog složenosti predmeta ili mentalnog stanja osumnjičenog, odnosno optuženog u interesu pravde; članak 46. stavak 1. za kazneno djelo za koje se može izreći kazna zatvora tri godine ili teža kazna ili kada to zahtijevaju interesi pravičnosti bez obzira na propisanu kaznu, osumnjičenom, odnosno optuženom će se, na njegov zahtjev, postaviti branitelj.

¹⁰ U ovom primjeru otkrivaju se i drugi problemi, kao što je ispravnost tako brzo završenog pregovaranja bez prisustva branitelja, te što sporazum nije dat u pisanom obliku kao što to propisuje Zakon. Pitanje je je li optuženi u potpunosti shvatio sporazum o priznanju krivnje; slična pitanja ovim će biti šire obrađena u III. dijelu.

donošenje drukčijeg pristupa. Sudci se ne bi trebali oslanjati samo na tužiteljevu “pomoć” osumnjičenima, odnosno optuženima koji nemaju branitelja, nego trebaju raditi tako da štite prava osumnjičenih odnosno optuženih osiguravajući da optuženi razumiju svoje pravo na branitelja i da imenuju branitelja po službenoj dužnosti ako je potrebno.

B. Jednakost pozicija tužitelja i osumnjičenog u procesu pregovaranja

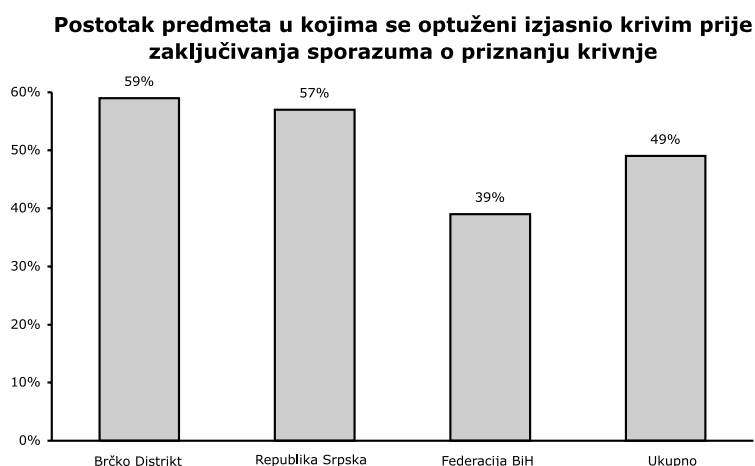
U približno 5% praćenih predmeta, sporazum o priznanju krivnje zaključen je prije potvrđivanja optužnice. Odredbe članka 231. ZKP-a BiH ne sadržavaju formulaciju koja bi ukazivala da bi ova praksa trebala biti zabranjena. Tužitelji u Mostaru, Prijedoru, Zenici, Banjoj Luci, Čapljini i Tuzli su, u određenom broju predmeta, potpisali sporazum o priznanju krivnje u ovoj fazi i podnijeli ga sudu zajedno s optužnicom. Iako točke optužnice još nisu bile formalnopravno potvrđene od strane suda, navodi protiv osumnjičenog sadržani u naredbi o sprovođenju istrage predstavljale su osnovu za pregovaranje.

Jasno je da je osumnjičeni u potencijalno nepovoljnijoj poziciji u pregovaranju s tužiteljem ako to radi prije nego što je optužnica potvrđena, ponajprije zbog toga što nije upoznat s dokazima koje ima tužitelj. Jednakost pozicija strana u procesu pregovaranja u ovom stadiju veoma je diskutabilna. Mogućno je da nije prikupljeno dostatno dokaza u vrijeme kada se pregovaranje vrši ili je u tijeku njihovo prikupljanje. U jednom praćenom predmetu, osumnjičeni koji nije imao branitelja potpisao je sporazum o priznanju krivnje 71 dan prije nego je optužnica bila potvrđena. U stvari, između 17 osumnjičenih koji su potpisali sporazum o priznanju krivnje prije potvrđivanja optužnice, polovina njih, približno, nije imala branitelja.

Treba naglasiti da je osumnjičeni upravo samo to — osumnjičeni. Sudac još uvijek nije utvrdio postojanje dostatnog broja dokaza za potvrđivanje “osnovanosti sumnje” protiv osumnjičene osobe, kako bi optužnica mogla biti potvrđena. Pravna nesigurnost, koja postoji glede sudbine navoda optužaba, u ovom stadiju treba upozoriti osumnjičenog da ne pregovara i ne potpisuje sporazum o priznanju krivnje prije potvrđivanja optužnice. Ako osumnjičeni želi pregovarati o uvjetima priznanja krivnje, treba potražiti savjet dobrog branitelja koji će mu pomoći u procesu pregovaranja i pregledanja dokaza koji su pribavljeni, u opsegu u kojemu to zakon dozvoljava. Iako to zakon ne predviđa, u interesu osiguranja poštenog postupka i punog pristupa prikupljenim dokazima, tužitelji trebaju omogućiti pristup osumnjičenom u sve dokaze koje imaju protiv njega, ako osumnjičeni izrazi želju da potpiše sporazum prije potvrđivanja optužnice. U slučaju da optužnica nije potvrđena, a sporazum o priznanju krivnje već potpisan, sporazum o priznanju krivnje prestao bi važiti, a izjašnjenje o krivnji ne proizvodi nikave posljedice u daljnjem postupku. Međutim, iz perspektive osumnjičenoga, isti će rijetko imati interesa zaključivati sporazum o priznanju krivnje prije potvrđivanja optužnice, iako bi proces pregovaranja mogao započeti u ovom stadiju.

C. Pregovaračke pozicije nakon održanog ročišta za izjašnjenje o krivnji

Sukladno podacima prikupljenima putem promatranja 77% datih izjava, pregovaranje i zaključenje sporazuma o priznanju krivnje najčešće slijedi nakon održanog ročišta za izjašnjenje o krivnji, odnosno prije glavnog pretresa. Logično je da pregovaranje o priznanju krivnje treba uslijediti nakon izjašnjenja optuženog “da nije kriv”. Međutim, tijekom praćenja sudskih postupka primijećena je zabrinjavajuća praksa da se optuženi prvo izjasni krivim, a zatim da slijedi pregovaranje s tužiteljem o sporazumu o priznanju krivnje.

Kao što je primijećeno u ranije objavljenom Izvješću o primjeni ZKP na sudovima u BiH, ova praksa otvara pitanje o čemu zaista optuženi pregovaraju, jer je sasvim jasno da se u znatnoj mjeri slabi pozicija optuženih u procesu pregovaranja. Treba primijetiti da od ukupno 49% predmeta u kojima su se optuženi izjasnili da su krivi prije potpisivanja sporazuma, 52% optuženih nisu imali branitelja. Proistječe da je u praksi zauzet opći stav strana u postupku, čak i samog branitelja, da ovakva praksa ne proizvodi negativne posljedice. Na primjer, na jednom od promatranih ročišta za razmatranje sporazuma o priznanju krivnje, tužitelj je pred sudom javno izjavio da je razlog pregovaranja s optuženim bio što se isti izjasnio krivim.

U nekim dijelovima države zabilježeni su ohrabrujući primjeri koji prikazuju da postoji odstupanje od navedene prakse. Na primjer, tijekom praćenja sudskih postupaka pokazalo se da na Općinskom sudu i Županijskom sudu Bihać niti jedan sporazum o priznanju krivnje nije razmatran nakon što se optuženi izjasnio krivim. Tužiteljstvo je na Općinskom sudu Orašje i Općinskom sudu Zenica odlučilo da ne započinje pregovaranje o priznanju krivnje u predmetima kada se optuženi već izjasnio krivim, što vjerojatno stoji u svezi s usmeno izdatim uputama glavnog tužitelja Tužiteljstva Federacije BiH. U jednom predmetu na Općinskom sudu Orašje primijećeno je da je tužitelj, prije ulaska u sudnicu gdje se održavalo ročište za izjašnjenje o krivnji, obavijestio branitelja da je dobio upute da ne započinje pregovaranje o priznanju krivnje nakon što se optuženi izjasnio krivim. Usprkos tomu što ovakvi primjeri zaslužuju pohvalu, potrebno je podsticati zauzimanje sistematičnijih i transparentnijih stavova u svezi s praksom tužiteljstava po ovom pitanju. U tom smislu, glavni odnosno javni tužitelji na razini države, entiteta i Brčko Distrikta trebaju zajedničke stavove formalno predočiti u pismene akte – obavezujuće naputke, koji bi bili dostavljeni svim tužiteljstvima u svojoj nadležnosti, kao i kolegama u odvjetničkim komorama. Svakako da se odstupanje od zauzetih stavova može opravdati u iznimnim okolnostima, međutim, jednakost pozicija dviju strana u procesu pregovaranja općenito zahtijeva da optuženi ne predaju svoj glavni pregovarački adut.

III. Pretpostavka nevinosti

Članak 6. stavak 2. Konvencije propisuje da, *“Svatko tko je optužen za izvršenje kaznenog djela smatra se nevinim dok se ne dokaže njegova krivnja u skladu sa zakonom.”* Slično tome, članak 3. ZKP-a BiH propisuje da *“Svatko se smatra nevinim za kazneno djelo dok se pravomoćnom presudom ne utvrdi njegova krivnja.”* Pretpostavka nevinosti ne dozvoljava pravosuđu da daju izjave ili vrše bilo kakve radnje, koje bi mogle ukazivati na to da oni vjeruju da je dotična osoba kriva za izvršenje kaznenog djela. Tijekom praćenja sudskih postupaka dokumentirana je zabrinjavajuća pojava gdje sudci krše pretpostavku nevinosti u svezi s razmatranjem sporazuma o priznanju krivnje. Takva dva slučaja navedena su ovdje:

Na ročištu u Općinskom sudu Tuzla, koje je održano dana 5. kolovoza 2004. godine, sudac je prvo pitao optuženoga koji nije imao branitelja, a koji se već izjasnio krivim, je li on već pregovarao s tužiteljem o sporazumu o priznanju krivnje. Sudac je potom shvatio da je on prisustvovao vršenju uviđaja na mjestu izvršenja kaznenog djela (očito u svojstvu istražnog sudca), što je tužitelj i potvrdio. Sudac je obavijestio optuženoga da on ne može voditi ovo ročište, osim ako optuženi ne zaključi sporazum o priznanju krivnje s tužiteljem, što ga on i savjetuje da uradi. Napravljena je stanka dok tužitelj i optuženi nisu zaključili sporazum. U nastavku postupka, tužitelj je izdiktirao sporazum o priznanju krivnje sudcu za zapisnik jer sporazum u pismenom obliku nije bio sačinjen.¹¹

Na ročištu održanom dana 28. rujna 2004. godine u Osnovnom sudu Prijedor, sudac je postavio pitanje optuženom koji se na prethodnom ročištu izjasnio da se ne osjeća krivim, želi li promijeniti izjašnjenje i zaključiti sporazum o priznanju krivnje s tužiteljem (kao što je to suoptuženi u istom predmetu učinio). Optuženi je pristao na ponudu sudca i ročište je odgođeno.

Navedeni predmeti ukazuju na zabrinjavajuću praksu da sudci predlažu optuženima da pregovaraju o krivnji. Iako ovi prijedlozi mogu biti dobronamjerni, oni izazivaju sumnju je li sudac poštovao pretpostavku nevinosti koja mora biti zajamčena svakom osumnjičenom, odnosno optuženom.

Sama razmjena informacija u svezi s mogućnošću započinjanja pregovaranja o priznanju krivnje može biti izvršena na način koji osigurava poštivanje pretpostavke nevinosti:

¹¹ U ovom primjeru otvaraju se i druga pitanja, kao što je pitanje ispravnosti tako brzo okončanog pregovaranja bez prisustva branitelja i što sporazum nije dat u pismenom obliku kao što to propisuje zakon. Pitanje je je li optuženi u potpunosti shvatio sporazum o priznanju krivnje; slična pitanja bit će šire obrađena u III. dijelu.

Sudac je, dana 14. srpnja 2005. godine, na otvaranju ročišta na Županijskom sudu Bihać, obavijestio optuženog o svim različitim posljedicama izjašnjavanja o krivnji, bilo da se izjasni negativno ili pozitivno, kao što ga je obavijestio, i o mogućnosti postizanja sporazuma o priznanju krivnje s tužiteljem.

Ovi primjeri pokazuju da i samo nepristrasno obavješćavanje optuženoga da ima mogućnost pregovarati o priznanju krivnje, u isto vrijeme kada ga poučava o pravima, prije nego se izjasni o krivnji, ne dovodi do pojave izvanjskog izraza poštivanja pretpostavke nevinosti. Uloga sudca je da obavijesti osumnjičenog, odnosno optuženog o njegovim pravima u pravo vrijeme, a ne da ga ohrabruje ili obeshrabruje da vrši pregovaranje.

IV. Zaključak

Sudci i tužitelji trebaju nastojati da osiguraju pravo na pravično suđenje u kontekstu pregovaranja o priznanju krivnje i razmatranja sporazuma. Tijekom praćenja sudskih postupaka primijećena je zabrinjavajuća pojava da se osumnjičeni, odnosno optuženi ne poučavaju o svom pravu na branitelja na ročištu za razmatranje sporazuma o priznanju krivnje i da se ne postavljaju branitelji po službenoj dužnosti, usprkos postojanja očite potrebe. Ovom praksom se ozbiljno dovodi u pitanje jednakost strana u mogućnosti korištenja procesnih sredstava u kontekstu ovih pregovora i postavlja se pitanje da li osumnjičeni, odnosno optuženi imaju realnu mogućnost da iznesu svoju obranu. Sudci moraju biti posebno oprezni kada razmatraju sporazum o priznanju krivnje ukoliko osumnjičeni, odnosno optuženi nema branitelja i biti spremni da postave branitelja po službenoj dužnosti ako se utvrdi potreba. Potpisivanje sporazuma o priznanju krivnje prije potvrđivanja optužnice nosi mnoge rizike za osumnjičenog i takvu praksu je potrebno izbjegavati. Također, ne bi trebalo pribjegavati praksi pregovaranja o sporazumu o priznanju krivnje nakon što se optuženi već izjasnio krivim. Sudci moraju iskazati opreznost kako ne bi došlo do povrede pretpostavke nevinosti njihovim predlaganjem pregovaranja o priznanju krivnji. Iako se često naziva "skraćenim postupkom", u ovom postupku ne smije doći do uskraćivanja osnovnih prava na pravično suđenje, posebice prava u svezi s poštivanjem jednakosti strana u mogućnosti korištenja procesnih sredstava i pretpostavke nevinosti.

Preporuke

- Potrebno je da tužitelji uvijek detaljno pojasne sadržaj odredaba o postavljanju branitelja prije započinjanja pregovaranja.
- Potrebno je da sudci pouče osumnjičene, odnosno optužene o njihovom pravu na branitelja i da osiguraju da branitelj bude postavljen kada to zahtijevaju interesi pravde da bi se osigurala jednakost strana u mogućnosti korištenja procesnih sredstava u kontekstu sporazuma o priznanju krivnje.
- Potrebno je da tužitelji budu oprezni kada je u pitanju pregovaranje s osumnjičenicima prije potvrđivanja optužnice, posebno osumnjičenih koji nemaju branitelje. Da bi se osigurao najveći stupanj poštivanja prava osumnjičenog, tužitelji treba da zauzmu zajednički stav da se sporazumi o priznanju krivice ne zaključuju prije potvrđivanja optužnice. Ako osumnjičeni insistira na zaključivanju sporazuma o priznanju krivnje, bit će potrebno da se osumnjičenom dostave svi prikupljeni dokazi protiv njega da bi se ispoštovalo načelo jednakosti strana u mogućnosti korištenja procesnih sredstava.
- Tužitelji Tužiteljstva BiH, tužitelji u entitetima i Brčko Distriktu trebaju izdati obvezujuće naputke koji će odražavati zajedničke stavove tužiteljstava po kojim se pregovaranje o priznanju krivnje neće započinjati nakon što se optuženi već izjasnio krivim. O usvojenim naputcima treba obavijestiti branitelje, tj. odvjetnike.
- Potrebno je da sudci vrše nastojanja da osiguraju poštivanje pretpostavke nevinosti tako što će poučiti optužene o mogućnosti pregovaranja o priznanju krivnje prije nego se izjasne krivim ili poreknu krivicu. Nikada ne smije izgledati da sudci predlažu ili obeshrabruju pregovaranje o priznanju krivice.
- Edukacija sudaca i tužitelja i izrada svakog standardnog materijala za edukaciju na temu pregovaranje o krivici,¹² treba sadržati i upućivati na načela prava na pravično suđenje se moraju jamčiti u kontekstu pregovaranja o priznanju krivice, kao što su pravo na branitelja, načelo jednakosti strana u mogućnosti korištenja procesnih sredstava i pretpostavka nevinosti.

¹² U vrijeme kada je ovo izvješće pisano, Visoko sudsko i tužiteljsko vijeće je, u suradnji s centrima za edukaciju sudaca i tužitelja Federacije BiH i Republike Srpske, izradilo standardizirane module na niz različitih tema iz oblasti kaznenog postupka. Jedan od modula obrađuje pregovaranje o priznanju krivnje.

III. DIO

RAZMATRANJE SPORAZUMA O PRIZNANJU KRIVNJE

I. Uvod

Uloga sudaca u svezi sa sporazumom o priznanju krivnje počinje se ostvarivati od momenta kada se pisani sporazum o priznanju krivnje podnese sudu, na temelju čega sud zakazuje ročište za razmatranje sporazuma o priznanju krivnje. Ovaj dio izvješća bavit će se pitanjem tko vrši razmatranje sporazuma o priznanju krivnje, kao i pitanjem na koji način se sporazum o priznanju krivnje razmatra. Pojavio se zabrinjavajući broj različitih praksa glede pitanja da li je sudija pojedinac ili vijeće nadležno da razmatra sporazum o priznanju krivnje, na koji način se razmatraju propisani uvjeti, kao i pitanja može li se odbaciti sporazum zbog neodgovarajuće sankcije.

II. Nadležnost sudca pojedinca u odnosu na sudsko vijeće

Članak 6. stavak 1. Konvencije propisuje da svatko ima pravo na pravično i javno saslušanje pred neovisnim i nepristrasnim sudom uspostavljenim u skladu sa zakonom. Praksa Europskoga suda u Strasbourg-u u svezi sa standardom *“sud uspostavljen u skladu sa zakonom”* ukazuje da je on zamišljen da osigura da pravosudni sustav države ne smije biti zasnovan na odlukama, odnosno diskrecijskim pravima izvršnih tijela, nego na osnovu zakona usvojenih u parlamentima.¹³ Organizacija i funkcioniranje sudova mora biti utemeljeno zakonom, ali je tumačenje i ispravna primjena zakona uglavnom ostavljena sudovima država, posebno sudovima više instance u državi.¹⁴ U kontekstu sporazuma o priznanju krivnje, sudstvo trenutačno ima podijeljena mišljenja tko može razmatrati sporazum o priznanju krivnje.

U smislu uvodnih napomena, domaći pravni okvir propisan je člankom 2. stavak 3. ZKP-a BiH koji navodi da *“za kaznena djela koja su u nadležnosti suda samo taj sud može izreći kaznenopravnu sankciju u postupku koji je pokrenut i proveden po ovom zakonu...”* članak 24. stavak 2. ZKP-a BiH koji regulira sastav suda propisuje da *“za kaznena djela s propisanim kaznom zatvora do pet godina ili novčanom kaznom kao glavnom kaznom sudi sudac pojedinac.”* Različita tumačenja ovih odredaba, posebice ove posljednje, dovodi do pojedinačnih i različitih praksa u cijeloj zemlji u svezi s pitanjem mogu li sudci za prethodno saslušanje razmatrati sporazum o priznanju krivnje i izricati kazne kada se radi o kaznenom djelu koje spada u funkcionalnu nadležnost sudskog vijeća.

Jedan dio praktičara smatra da sudac za prethodno saslušanje može razmatrati sporazum o priznanju krivnje i izreći kaznenopravnu sankciju bez obzira što kazneno djelo spada u funkcionalnu nadležnost sudskoga vijeća. Jedan od najizrazitijih primjera je kada sporazum o priznanju krivnje u predmetu koji se odnosi na kazneno djelo protiv čovječnosti (za koje je najniža propisana kazna deset godina zatvora) razmatra sudac za prethodno saslušanje, a i odluku donosi isti sudac. Predlagatelji ovakvo rješenje obrazlažu, između ostaloga, time što ispravna primjena odredaba o sporazumu o priznanju krivnje mora biti tumačena u svjetlu jednoga od osnovnih ciljeva ovoga instituta — da osigura učinkovitost postupka i zbog toga jedan sudac treba voditi postupak u svezi sa sporazumom o priznanju krivnje od početka do kraja. Što više, postojanje malog broja sudaca na većini sudova u Bosni i Hercegovini, u praktičnom smislu, otežava formiranje vijeća za razmatranje sporazuma o krivnji. Međutim, ovaj pristup može dovesti do postavljanja opravdanoga pitanja: je li sudac pojedinac nadležan, u skladu s pozitivnim propisima, voditi ročište i izricati kaznenopravnu sankciju. Izgleda da takav praktični izazov nije postavljen pred sudovima više instance.

Drugi praktičari smatraju da sudac za prethodno saslušanje može razmatrati sporazum o priznanju krivnje, tj. prihvatiti ga, ali je samo sudsko vijeće nadležno izreći kaznu. Ovaj pristup predstavlja pokušaj da se ispune uvjeti iz gore citiranih čl. 2. stavak 3. i čl. 24. stavak 2. ZKP-a BiH, odnosno da se osigura da kaznenopravnu sankciju izrekne sud koji je nadležan za to kazneno djelo. Međutim, ovaj pristup je posebice nelogičan i može predstavljati opterećenje jer je u suštini odluka o prihvatanju sporazuma o priznanju krivnje već donesena. Svrha upućivanja predmeta sudskom vijeću da izrekne kaznenopravnu sankciju je pod znakom pitanja i može, također, dovesti u pitanje neovisnost sudskoga vijeća, s obzirom da sudsko vijeće u suštini samo formalno potvrđuje odluku da se prihvati sporazum koji je donio sudac za prethodno saslušanje.

¹³ *Zand protiv Austrije*, aplikacija br. 7360/76, Izvješće povjerenstva, 12. listopada 1978., Odluke i izvješća 15.

¹⁴ *Bulut protiv Austrije*, presuda od 22. veljače 1996., Izvješća 1996-II, Vol. 5, stavak 29.

Treći pristup, koji je rjeđi, čuva nadležnost sudca pojedinca i sudskoga vijeća tako što traži da sudsko vijeće razmatra sporazum kada je kazneno djelo u njegovoj nadležnosti. Ovo znači da, ako je sporazum o priznanju krivnje podnesen sudcu za prethodno saslušanje zajedno s optužnicom, sudac treba razmatrati optužnicu na uobičajeni način i onda odlučiti da li da razmatra sporazum o priznanju krivnje ovisno od toga je li kazneno djelo u nadležnosti sudca pojedinca ili sudskoga vijeća. Ako je u pitanju ovo posljednje, sudac treba proslijediti predmet sudskome vijeću da ga razmatra i izrekne kaznenopravnu sankciju.

Daljnji mehanizam, koji bi trebao osigurati očuvanje funkcionalne nadležnosti sudca pojedinca i vijeća tako da se iste bez potrebe ne opterećuju ili da se ne odugovlači postupak pregovaranja u svezi sa zaključenjem sporazuma o priznanju krivnje, odnosi se na izmjene i dopune zakona u smislu reduciranja broja kaznenih djela koja će biti u nadležnosti vijeća. OEES je u ovom pravcu podnio prijedlog Timu za ocjenu primjene kaznenih zakona u svezi s člankom 24. stavak 2. ZKP-a BiH, koji predviđa da sudac pojedinac bude nadležan za razmatranje u slučaju kaznenog djela za koje je predviđena kazna zatvora do *deset godina*, kao što je to trenutačno slučaj u Brčko Distriktu gdje se ovo pokazalo učinkovitim.¹⁵ Ako bi se članak 24. stavak 2. dopunio i izmijenio, bilo bi potrebno da sudska vijeća razmatraju predmete samo najtežih kaznenih djela, kao što su kvalificirani oblici kaznenih djela ubojstva ili silovanja, genocid i tako dalje. U kontekstu sporazuma o priznanju krivnje, ova bi izmjena dalje podržala logiku iz prikazanog trećeg pristupa tako što bi omogućila da sudci pojedinci razmatraju sporazume i izriču kazne u većini sporazuma o priznanju krivnje. Sudska vijeća razmatrala bi samo sporazume o priznanju krivnje koji se odnose na najteža kaznena djela i na osjetljiva kaznena djela, kao što su kaznena djela iz skupine kaznenih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom gdje, moglo bi se reći, sudsko vijeće od trojice profesionalnih sudaca može jamčiti primjenu najvećih standarda nepristranosti.

III. Elementi u razmatranju sporazuma o priznanju krivnje

A. Međunarodni i domaći pravni okvir

Pravo na pravično suđenje koje je zajamčeno člankom 6. Konvencije u potpunosti sadrži pravo na učinkovito sudjelovanje u postupku. U kontekstu sporazuma o priznanju krivnje ovo znači da osumnjičenim odnosno optuženim mora razumjeti prirodu sporazuma, kojih prava se odriče, obveza koje će možda morati ispuniti u skladu sa sporazumom i moguće olakšavajuće posljedice sporazuma o priznanju krivnje. Na sudcima je velika odgovornost osigurati da ne dođe do povrede načela pravičnosti u postupku kada se predmet rješava putem sporazuma o priznanju krivnje.

Članak 231. stavak 4. ZKP-a BiH određuje faktore koje sudci moraju uzeti u obzir pri razmatranju sporazuma o priznanju krivnje, a to su: da je sporazum zaključen dragovoljno, svjesno i s razumijevanjem; da je osumnjičeni odnosno optuženi obaviješten o mogućim posljedicama, uključujući posljedice u svezi s imovinskopравnim zahtjevom i troškovima kaznenog postupka; da ima dostatno dokaza koji dokazuju da je da osumnjičeni odnosno optuženi kriv; i da osumnjičeni odnosno optuženi razumije da se odriče prava na suđenje i da ne može uložiti žalbu protiv odluke o kaznenopravnoj sankciji. Ovi faktori mogu biti određeni samo uz uspostavljanje dijaloga između sudaca i optuženih koji omogućava da sudac temeljitije ispita sve gore navedene faktore. Praćenje sudskih postupaka ukazuje na to da ovi elementi često nisu u potpunosti utvrđeni.

B. Članak 231. stavak 4. toč. a) i c): Dragovoljno, svjesno i s razumijevanjem svih mogućih posljedica

Praćenje sudskih postupaka ukazuje na iznimno raznoliku praksu u svezi s načinom utvrđivanja ovih elemenata iz članka 231. stavak 4. toč. a) i c) ZKP-a BiH, odnosno, je li optuženi sporazum zaključio dragovoljno, svjesno i s razumijevanjem mogućih posljedica. Vrste pitanja i objašnjenja koja se upućuju optuženima variraju od veoma detaljnih do vrlo oskudnih ili ih uopće nema.

¹⁵ Tim za ocjenu primjene kaznenih zakona čini skupina praktičara koje je imenovalo Ministarstvo pravde BiH kao centralno tijelo odgovorno za ocjenu i davanje preporuka u svezi s realizacijom reforme kaznenog zakonodavstva.

1. Opsežni dijalog

Promatrači sudskih postupaka primijetili su da se, u ograničenom broju predmeta, sudci upuštaju u opsežne dijaloge s optuženima uz postavljanje dugog niza pitanja koja prate potrebna objašnjenja i odgovori na njih i pokazuju da optuženi u potpunosti razumiju prirodu sporazuma o priznanju krivnje i posljedice. Ovi nizovi pitanja, na primjer, obuhvaćaju pitanja u svezi s psihičkim stanjem dotične osobe u vrijeme zaključivanja sporazuma, je li osoba bila pod utjecajem droga ili alkohola u to vrijeme, je li bila odmorna u vrijeme potpisivanja sporazuma, je li se dotična osoba konzultirala s braniteljem prije potpisivanja sporazuma, želi li se u ovom trenutku konzultirati s braniteljem, je li bila pod nekom vrstom pritiska da potpiše sporazum o priznanju krivnje i tako dalje. Neki sudci na Županijskom sudu Sarajevo postavljaju više od 20 konkretnih pitanja kako bi utvrdili da li optuženi razumije elemente iz članka 231. stavak 4. toč. a) i c) ZKP-a BiH. Na primjer:

Dana 8. listopada 2004. godine, na ročištu za razmatranje sporazuma o priznanju krivnje na Županijskom sudu Sarajevo, optuženi, nakon detaljnog ispitivanja, zbunjeno odgovara na pitanje: priznaje li da je počinio kazneno djelo kao što je opisano u optužnici. Sudsko vijeće se povuklo da razmotri sporazum. Nakon nastavka ročišta, branitelj je po službenoj dužnosti instistirao da je jedini problem što je optuženi inače zbunjen i nepismen, a da je sporazum jasan. Sudsko vijeće odlučuje odbaciti sporazum, uz objašnjenje da optuženi nije priznao da je počinio izvršenje kaznenog djela kao što je opisano u optužnici.

Navedeni pozitivni primjer oslikava praksu koja je ispravna i usuglašena s pravom na pravično suđenje. Nakon tako detaljnih pitanja, sudac je u stanju s velikom sigurnošću utvrditi da je optuženi razumio sve implikacije koje sa sobom nosi sudski postupak s kojim se suočava. Ova praksa čitanja sporazuma o priznanju krivnje na glas, pored detaljnog ispitivanja, također je zabilježena kao pozitivna praksa koja ne ostavlja sumnje je li optuženi upoznat s ovim elementima. Nažalost, ovakav detaljni način ispitivanja rijetko je viđena pojava u praksi.

2. Prosječan dijalog

Najtipičniji primjer zabilježene prakse spada u prosječnu kategoriju, kada se optuženom postavljaju najbitnija pitanja, ali na prilično mehanički i brz način. U ovom slučaju manje je izvjesno da je optuženi zaključio sporazum dragovoljno i da u potpunosti razumije njegove posljedice. Na primjer:

Dana 31. kolovoza 2005. godine na ročištu za razmatranje sporazuma o priznanju krivnje na Općinskom sudu Bihać, sudac je pitao optuženog je li zaključio sporazum dragovoljno i svjesno. Optuženi je odgovorio potvrdno. Sudac ga je pitao zna li da se odriče prava na suđenje, zna li da bi se moglo dogoditi da mora nadoknaditi troškove postupka i da ne može podnijeti žalbu protiv izrečene kaznenopravne sankcije. Optuženi je odgovorio potvrdno na sva pitanja.

Ovdje se sudac nije upuštao u dijalog s optuženim niti je uspostavio dostatno pozitivnu komunikaciju s optuženim kako bi osigurao da on u potpunosti razumije postupak i njegove posljedice. Primjetno je da u gore navedenom nizu pitanja nije bilo pitanja postavljenih u svezi s psihičkim stanjem optuženoga u vrijeme zaključivanja sporazuma o priznanju krivnje, je li na bilo koji način na njega vršen pritisak da potpiše sporazum, je li pročitao sporazum prije potpisivanja i tako dalje. U konkretnom primjeru, izvršeno ispitivanje nužno ne mora dovesti do utvrđivanja svih propisanih elemenata. Može izgledati da navedeni način postavljanja pitanja ispunjava uvjete iz članka 231. stavak 4. toč. a) i c) ZKP-a BiH, ali se javljaju ozbiljne sumnje je li optuženi zaista razumio sporazum o priznanju krivnje i njegove posljedice. Promatrači sudskih postupaka zapazili su da pitanja sudaca i date pouke imaju tendenciju da postaju nepotpunija kada optuženi ima branitelja.

3. Kratki dijalog ili nedostatak dijaloga

U izvjesnom broju praćenih predmeta postavljanje pitanja optuženom bilo je ili nepotpuno ili je jasno pokazivalo da optuženi nije razumio posljedice sporazuma o priznanju krivnje. Na primjer:

Dana 23. veljače 2005. godine, na Osnovnom sudu Trebinje, sudac je pitao optuženoga je li zaključio sporazum o priznanju krivnje dragovoljno, svjesno i s razumijevanjem svih mogućih

posljedica. Optuženi je odgovorio da je sporazum postignut dragovoljno, ali je on mislio da zaključenje sporazuma predstavlja jamstvo da će se on pojaviti pred sudom. Sudac nije postavio niti jedno pitanje više da bi razjasnio ovaj odgovor. Pitao je optuženoga je li mu potreban branitelj. Optuženi je odgovorio ne. Sudac je prihvatio sporazum i izrekao kaznu istoga dana.

Dana 11. travnja 2005. godine, na ročištu pred Osnovnim sudom Sokolac, sudac nije postavio pitanje optuženom je li sporazum zaključen dragovoljno, svjesno i s razumijevanjem, ali je u zapisnik uneseno da je optuženi na ova pitanja odgovorio potvrdno. Sporazum je prihvaćen i kaznenopravna sankcija izrečena je istoga dana. Ročište za razmatranje i izricanje kaznenopravne sankcije trajali su dvadeset minuta, a optuženi nije imao branitelja i nije izgovorio niti jedne jedine riječi tijekom postupka.

Ovi primjeri ukazuju na zabrinjavajuću praksu, u kojoj je postavljanje pitanja imalo očite nedostatke ili su odgovori ukazivali na to da optuženi možda nije u potpunosti razumio proces i posljedice sporazuma o priznanju krivnje.

C. Postojanje dostatno dokaza

Postupak zaključivanja sporazuma o priznanju krivnje nosi sa sobom rizik da, iako je nevin, optuženi, iz raznih razloga, može biti naveden da se izjasni krivim. Pregled dokaza, koji će izvršiti sudac, treba poslužiti kao jamstvo da se ovo neće dogoditi. Člankom 231. stavak 4. toč. a) i c) ZKP-a BiH propisano je da mora postojati “dostatno dokaza” koji dokazuju krivnju optuženog. Sličan standard nalazi se, također, u članku 230. ZKP-a BiH koji regulira razmatranje priznanja krivnje. Ovaj standard “dostatnih dokaza” izložen je raznim značajnim varijacijama i tumačenjima. Kao rezultat toga, praćenja suđenja ukazuju na različit pristup od sudca do sudca. Ovaj standard “dostatnih dokaza” zahtijeva, minimalno, da sudac pregleda prikupljene dokaze i ocijeni dokaze kao dostatne. Da bi se očuvalo načelo jednakosti strana u mogućnosti korištenja procesnih sredstava, sudci moraju osigurati da optuženi budu upoznati s dokazima.

Praksa, koja se smatra učinkovitom, zahtijeva od sudaca da traže od tužitelja da iznesu sve dokaze, izvrše uvid u njih i da ocijene dokumentaciju nakon iznošenja, zatim da ispituju optuženog je li upoznat s dokazima i ima li primjedaba na iznesene dokaze. U drugim slučajevima tužitelji podnose dokaze sudcima koji vrše uvid u njih i ocjenjuju dokaze na javnoj raspravi i kratko iznose svaki dokaz.

Neke od praksa koje su najviše zabrinjavajuće su kada se uopće ne vrši uvid u dokaze prije prihvaćanja sporazuma, ili se bar na sudu ne iznose nikakve činjenice koje ukazuju da je izvršen uvid, ili kada se samo pročitaju dokazi koji su navedeni u optužnici, ili kada se ne pojasni je li optuženi upoznat s dokazima. Sljedeći primjer predstavlja zabrinjavajući primjer:

Dana 2. veljače 2005. godine, na Osnovnom sudu Distrikta Brčko, sudac je pitao optuženog je li upoznat s dokazima koje je prikupio tužitelj. Optuženi rekao je da nije upoznat s dokazima i da nema branitelja. Tužitelj je insistirao da je on upoznat s dokazima na temelju činjenice da su dokazi slični dokazima koji su postojali u drugim sličnim kaznenim postupcima koji su se vodili protiv njega i na kojima je on, također, bio prisutan i na kojima su dokazi izneseni. Sudac je pitao optuženoga da da izjavu glede dokaza. Optuženi je izjavio da priznaje sve što je navedeno u optužnici. Optuženom nije data prilika da izvrši uvid u dokaze na ročištu za razmatranje sporazuma o krivnji. Kaznenopravna sankcija izrečena je istoga dana.

Malo je vjerojatno da sudac može utvrditi da je sporazum o priznanju krivnje zaključen svjesno kada izgleda da optuženi nije upoznat s prikupljenim dokazima. Dok tužitelj mora otkriti prikupljene dokaze u tijeku faze pregovaranja, sudac mora osigurati da optuženi bude upoznat s dokazima na ročištu za razmatranje sporazuma o priznanju krivnje.

Moglo bi se smatrati namarnošću ako se nebi istaklo nešto o tome moraju li dokazi, koji potkrepljuju sporazum o priznanju krivnje, biti pribavljeni na zakonit način. Kao opće načelo, članak 10. ZKP-a BiH propisuje da je zabranjeno iznuđivati izjave, kao što je i zabranjeno da bilo koja sudska odluka bude zasnovana na dokazima koji su dobijeni kršenjem ljudskih prava ili na dokazima koji su dobijeni bitnom povredom Zakona o kaznenom postupku. Shodno tomu, odluka koja se donosi nakon sporazuma o priznanju krivnje, također, ne smije biti zasnovana na protuzakonito dobijenim dokazima.

Iz svih navedenih razloga neophodno je pristupiti izmjeni i dopuni zakona kako bi se osiguralo da sudci provjere i ocijene sve prikupljene dokaze te osiguraju da je tužitelj pribavio dostatno zakonski pribavljenih dokaza o krivnji optuženog. Jednakosti optuženog i tužitelja u mogućnosti korištenja procesnih sredstava zahtijeva omogućavanje uvida u pribavljene dokaze, što je u ovom stadiju odgovornost sudca na ročištu za razmatranje sporazuma o priznanju krivnje.

IV. Pravo diskrecije koje uživaju sudci

Sudci su razvili različitu praksu u svezi s pitanjem mogu li odbaciti sporazum o priznanju krivnje na temelju drugih razloga, a ne onih koji su navedeni u članku 231. stavak 4. ZKP-a BiH, na primjer iz razloga što sudac nije zadovoljan s predloženom kaznenopravnom sankcijom jer smatra da ista ne odgovara izvršenom kaznenom djelu. Iako određeni broj sudaca smatra da mogu odbaciti sporazum ako kaznenopravna sankcija ne odgovara kaznenom djelu, drugi tvrde da se ne mogu uplitati u kaznenopravnu sankciju dogovorenu između tužitelja i optuženog i, ukoliko su druge pozitivne odredbe članka 231. ispunjene, oni su obvezni prihvatiti sporazum. Može se reći da ovo posljednje tumačenje zadire u ideju neovisnosti sudstva.

Slobodno sudačko uvjerenje zahtijeva da sudci imaju mogućnost odbacivanja sporazuma o priznanju krivnje iz bilo kojeg osnovanog razloga, uključujući i razlog ako smatraju da je kaznenopravna sankcija neprikladna kaznenom djelu i izvršitelju kaznenog djela, ili nije u skladu s pozitivnim odredbama važećeg kaznenog zakona. Ovo je, posebice, važno u svjetlu postojećih odredaba o sporazumu o priznanju krivnje koje propisuju da sudac optuženome izriče kaznenopravnu sankciju iz sporazuma o priznanju krivnje — nema mogućnosti da, pri izricanju kazne, odmjeri kaznu drukčiju od one koja je sadržana u sporazumu. Na koncu, ovdje treba primijetiti da sporazum o priznanju krivnje može sadržati točno navedenu vrstu i visinu kaznenopravne sankcije ili dogovoreni raspon krivičnopravne sankcije. S pravom se može istaći da korištenje raspona kazne povećava stupanj slobodnog sudačkog uvjerenja da optuženome izrekne kaznenopravnu sankciju na najprikladniji način u skladu sa svrhom kažnjavanja. U praksi se predloženi raspon kaznenopravnih sankcija rijetko primjenjuje u sporazumima o priznanju krivnje.

Potrebno je izvršiti izmjenу i dopunu zakona kako bi se osiguralo da jedan od elemenata pri razmatranju sporazuma o krivnji bude i činjenica je li kaznenopravna sankcija u skladu s važećim kaznenim zakonom, uključujući i odredbe koje reguliraju svrhu kažnjavanja. Takva izmjena i dopuna pojačala bi potrebu za aktivnim preispitivanjem i kontrolom sporazuma o priznanju krivnje od strane sudaca.

V. Zaključak

Da bi se osiguralo da ne dođe do povrede načela pravičnosti u postupku u kontekstu sporazuma o priznanju krivnje, svatko pojedinačno, i sudac, i branitelj i tužitelj, imaju posebnu ulogu u postupku. Branitelj treba stručno i savjesno obavijestiti svog klijenta o posljedicama sporazuma o priznanju krivnje prije samog procesa pregovaranja, kao i u tijeku istoga. Tužitelj, također, treba stručno i savjesno pregovarati s osumnjičenim, odnosno optuženim i braniteljem. Što se tiče uloge sudca, praćenje sudskih postupaka zabilježilo je nedosljedno i često nepotpuno utvrđivanje potrebnih faktora koji su potrebni da se prihvati sporazum o priznanju krivnje. U krajnjoj liniji, dužnost sudaca je osigurati da optuženi razumiju sva svoja prava i posljedice koje proistječu iz sporazuma o priznanju krivnje. Sudac, također, treba igrati ulogu konačnog arbitra u ocjeni postojanja dostatno dokaza da se utvrdi krivnja optuženog i odgovara li dogovorena kaznenopravna sankcija izvršenom kaznenom djelu.

Preporuke

- Izmjena i dopuna zakona treba omogućiti usklađivanje različitih praksa u smislu: može li sudac pojedinac razmatrati sporazum o priznanju krivnje i izricati kaznu za kazneno djelo koje je u nadležnosti sudskoga vijeća. Dalje, potrebno je putem usvajanja izmjena i dopuna zakona reducirati broj kaznenih djela koja će biti u nadležnosti vijeća.
- Centri za edukaciju sudaca i tužitelja ili Visoko sudsko i tužiteljsko vijeće trebaju izraditi standardizirane priručnike koji sadržavaju pitanja koja se trebaju postavljati optuženima kada se razmatra sporazum o priznanju krivnje.
- Pri procesu edukacije sudaca i tužitelja treba naglasiti različite odgovornosti sudaca i tužitelja glede optuženih i njihovo pravo da u potpunosti razumiju postupak sporazuma o priznanju krivnje i njegove posljedice.

- Izmjenama i dopunama zakona treba pojasniti da utvrđivanje postojanja dostatno dokaza zahtijeva da sudci izvrše uvid u sve dobijene dokaze i da ih ocijene. Sudci trebaju, po službenoj dužnosti, osigurati da dokazi koji potkrepljuju sporazum o priznanju krivnje ne budu pribavljeni na način koji je suprotan zakonu.
- Izmjenama i dopunama zakona treba se pojasniti da sudci moraju odbaciti sporazum o priznanju krivnje koji je zasnovan na neodgovarajućoj kaznenopravnoj sankciji, tj. sankciji koja nije propisana pozitivnim odredbama kaznenog zakona, uključujući i svrhu kažnjavanja.

IV. DIO

KLAUZULE O SURADNJI U SPORAZUMIMA O PRIZNANJU KRIVNJE

I. Uvod

Sporazum o priznanju krivnje, koji sadržava element suradnje s tužiteljem od strane osumnjičenog, odnosno optuženog, je često primjenjivan institut u adversarnom (akuzatornom) kaznenopravnom sustavu, sa svrhom prikupljanja veće količine podataka o drugim osumnjičenicima i osiguranja potencijalnog svjedočenja protiv suučesnika i drugih koji su sudjelovali u izvršenju kaznenog djela. Iako zakoni o kaznenom postupku ne reguliraju vrste sporazuma o priznanju krivnje, suština njihove ugovorne prirode upućuje na to da se o priznanju i o kaznenopravnoj sankciji može pregovarati pod određenim posebnim uvjetima, uključujući suradnju osumnjičenog, odnosno optuženog. Odsta, praćenje sudskih postupaka otkriva niz predmeta gdje tužitelji primjenjuju klauzule o suradnji, posebice u predmetima praćenim u 2005. godini. Ispravno je konstatirati da je primjena klauzula o suradnji u Bosni i Hercegovini u porastu uporedo s boljim poznavanjem tužitelja s mogućnosti i potencijalnim prednostima koje ove klauzule imaju. Primjena klauzula o suradnji osobito je važna u teškim kaznenim djelima kao što su ratni zločini, trgovina ljudima i organizirani kriminal. U ovom dijelu želi se skrenuti pozornost na dva sporna pitanja koja su primijećena kod primjene klauzula o suradnji: česta netransparentnost klauzula o suradnji i nedostatak mehanizama klauzula o suradnji kojim bi se osiguralo njezino izvršenje i općije, unutar sporazuma o priznanju krivnje.

II. Klauzule o suradnji u teškim kaznenim djelima

Koristi od zaključenja sporazuma o priznanju krivnje, u osobito užasavajućim i teškim kaznenim djelima, kontroverzne su i predmet su brojnih rasprava. Zagovornici korištenja sporazuma o priznanju krivnje navode da sporazumi daju mogućnost tužiteljima da vode istrage protiv drugih počinitelja kaznenih djela koji su umiješani u izvršenja istih ili sličnih kaznenih djela, i da daju mogućnost da ugroženi svjedoci ne moraju svjedočiti. Do danas su se sporazumi o priznanju krivnje koristili u četiri predmeta ratnih zločina u Bosni i Hercegovini. Od ovih četiriju predmeta, barem koliko se vidi iz podataka dostupnih iz sporazuma o priznanju krivnje u pismenom obliku, zapisnika s razmatranja sporazuma o priznanju krivnje i presuda u pismenom obliku, samo se u jednom sporazumu o priznanju krivnje zahtijevao određeni stupanj suradnje od strane optuženog. Sporazumi o priznanju krivnje su se, također, primjenjivali u predmetima kaznenih djela trgovine ljudima, iako i tu ima malo dokaza koji ukazuju da je dogovorena suradnja između tužitelja i osumnjičenog, odnosno optuženog, u svezi s drugim predmetima zaista i ostvarena. Obje ove vrste kaznenih djela pogodne su za primjenu klauzula o suradnji pošto počinitelj skoro nikada ne djeluje izolirano. Nažalost, čini se da su tužitelji propustili priliku da prikupe više podataka i pokrenu više kaznenih gonjenja. Neki komentatori procesa pregovaranja i zaključenja sporazuma o priznanju krivnje pred Haškom tribunalu (MKSJ) primijetili su da sporazumi o priznanju mogu imati efekt snježne lavine, tako da svaki sporazum o priznanju krivnje s jednim od osumnjičenih, odnosno optuženih utječe na pribavljanje više dokaza protiv drugih osumnjičenih, odnosno optuženih, i navodi ih da također pristupe sporazumima. Ovo se još nije pokazalo u postupcima u predmetima ratnih zločina i drugim predmetima teških kaznenih djela u Bosni i Hercegovini. Tužitelji trebaju zahtijevati da priznanje o suizvršenju najtežih kaznenih djela bude popraćeno prikladnim oblicima suradnje u zamjenu za izricanje blaže kaznenopravne sankcije.

III. Transparentnost klauzula o suradnji i zaštita osumnjičenog, odnosno optuženog

Praćenje sudskih postupaka pokazuje da se veći broj sporazuma predočava sudu samo u usmenom obliku tijekom postupka, a nikada na ispravan način, u pismenom obliku. Kada se o klauzulama o suradnji ili odvojenim sporazumima o suradnji ne raspravlja pred sudom, sudci nikada ne utvrde jesu

li osumnjičeni, odnosno optuženi u potpunosti razumjeli svoje obveze u svezi s klauzulama o suradnji i, u skladu s tim, nikada ne utvrde jesu li osumnjičeni, odnosno optuženi „dragovoljno i svjesno“ zaključili sporazum, kao što to zahtijeva članak 231. ZKP-a BiH. Ova uočena praksa izaziva osobitu zabrinutost.

Čini se da je stav jednog dijela sudaca da su klauzule o suradnji pitanje za tužitelje – da je njihovo samo postojanje i bilo kakve potencijalne teškoće u izvršenju – isključiva odgovornost tužitelja. Drugi dio sudaca izražava stav da moraju biti upoznati s elementima suradnje prilikom odlučivanja da li da prihvate ili odbiju sporazum. Zajednička karakteristika oba stajališta jeste da previđaju osnovnu potrebu da sudci ustanove da su osumnjičeni, odnosno optuženi svjesni svih posljedica sporazuma o priznanju krivnje, uključujući i zahtjeve za svjedočenjem ili davanjem podataka tužitelju. Jedan od opravdanih razloga za uskraćivanje uvida u sporazume o suradnji je da se zaštiti sigurnost osumnjičenog, odnosno optuženog kao suradnika. Razmatranja sporazuma o priznanju krivnje, međutim, ne moraju biti otvorena za javnost – tužitelj ili osumnjičeni, odnosno optuženi mogu zahtijevati da javnost za vrijeme održavanja ročišta bude isključena, kako bi se razmotrio osobito „osjetljivi“ sporazum o priznanju krivnje, ili onaj dio ročišta koji se odnosi na klauzule o suradnji.

Ne smije se, međutim, izgubiti iz vida da osumnjičeni, odnosno optuženi kao suradnici mogu sebe dovesti u rizični položaj. U skorašnjoj Preporuci o zaštiti svjedoka i suradnika u provođenju pravde Povjerenstva ministara Vijeća Europe, države članice se potiču da osmisle mjere za zaštitu svjedoka i suradnika pravde.¹⁶ Preporuke još jednom potvrđuju da bi se osumnjičenim, odnosno optuženim kao suradnicima trebala pružiti adekvatna potpora kako bi se osiguralo njihovo svjedočenje i osobna sigurnost. Tužitelji bi uvijek trebali prodiskutirati postojanje mjera za zaštitu svjedoka kao što je predviđeno Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom ili ugroženih svjedoka, prilikom osiguravanja suradnje osumnjičenih, odnosno optuženih, posebno u osjetljivim kaznenim predmetima.

IV. Izvršenje klauzule o suradnji

Pravni sustavi, koji primjenjuju sporazume o suradnji, općenito imaju mogućnost produženja vremenskog okvira između održavanja ročišta za razmatranje sporazuma o priznanju krivnje i ročišta za izricanje kaznenopravne sankcije, i da se u velikoj mjeri primjenjuju oblici sporazuma o priznanju krivnje, gdje sud ima diskrecionu ovlast glede izricanja konačne kaznenopravne sankcije. Ovo nije slučaj u pozitivnom zakonodavstvu BiH. Jednom, kada sudac razmotri sporazum o priznanju krivnje, zakon predviđa da se kaznenopravna sankcija mora izreći u roku od tri dana (mora se naznačiti da prijevod na engleski nije dovoljno jasan u ovome, i samo upućuje da sud mora *zakazati* ročište za izricanje kaznenopravne sankcije u roku od tri dana). Štoviše, ako sudac prihvati sporazum, preovladava tumačenje zakona da dogovorenu kaznenopravnu sankciju mora izreći sudac. Shodno tomu, nije ostavljeno dostatno prostora između vremena prihvatanja sporazuma i izricanja kaznenopravne sankcije za sudca da presudi na drukčiji način, čak i ako izađe na vidjelo da nije došlo do dogovorene suradnje. Sadašnje formulacije zakonskih odredaba ostavljaju pravosuđu malo prostora za manevriranje u svrhu osiguranja izvršenja klauzula o suradnji.

Nedostatak mehanizma kojim bi se osiguralo izvršenje klauzula o suradnji predstavlja realni praktični problem za tužitelje. Jedan broj tužitelja prihvatio je praksu da kada zakluče sporazum o priznanju krivnje s osumnjičenim, odnosno optuženim, isti ili ne podnose sudu, ili ga podnose, ali sa zahtjevom da sud zakaže ročište kasnijeg datuma (odnosno da zakaže ročište nakon što su klauzule o suradnji izvršene):

Optuženi, kojega je predstavljao branitelj, potpisao je 02.08.2004. godine sporazum o priznanju krivnje s tužiteljem kojim se predviđa blaža kaznenopravna sankcija (uvjetna osuda na kaznu zatvora od 3 godine s vremenom provjeravanja od 4 godine), u zamjenu za svjedočenje protiv druge dvojice suizvršitelja. Sporazum o priznanju krivnje sadržavao je klauzulu da, ukoliko optuženi da lažni iskaz ili prekrši ijednu odredbu sporazuma, isti neće biti validan i imat će za posljedicu otvaranje glavnog pretese i eventualno podizanje optužnice protiv optuženog radi izvršenja kaznenih djela davanja lažnog iskaza i ometanje rada pravosuđa. Po tužiteljevom zahtjevu, sud je razdvojio postupak za optuženog koji je sklopio sporazum o priznanju krivnje koji je dao svoj iskaz kao svjedok tužiteljstva na glavnom pretresu protiv svojih ranijih suizvršitelja. Nakon svjedočenja optuženog sud je dana 07. 09. 2004. godine održao ročište za razmatranje sporazuma o priznanju krivnje i prihvatio sporazum.

¹⁶ Preporuke (2005) 9E usvojene 20.4.2005.godine. Suradnikom u provođenju pravde smatra se svaka osoba koja je suočena s kaznenim gonjenjem ili je već osuđena, ali pristaje na suradnju s ovlaštenim tijelima kaznenog gonjenja.

Ova praksa može otvoriti nekoliko spornih pitanja. U pogledu spornih pitanja najvažnije je da se može desiti da, ukoliko sudac nije prihvatio sporazum o priznanju krivnje, isti vrlo lako može biti odbačen. U biti, sporazum o priznanju krivnje nema pravnu snagu niti obvezujuće dejstvo za bilo koju stranu, sve dok ga sudac ne prihvati. Sudac može lako odbaciti sporazum, usprkos činjenici da je osumnjičeni, odnosno optuženi već dao informacije koje su se od njega tražile ili je svjedočio. Da bi preduprijedili mogućnost da osumnjičeni, odnosno optuženi bilo šta pogrešno razumiju, tužitelji su obavezni u potpunosti obavijestiti osumnjičenog, odnosno optuženog, o činjenici da sporazum o priznanju krivnje sudac ne mora prihvatiti. Potreba za braniteljem postaje još očitija kada se pregovara o klauzulama o suradnji u smislu sporazuma o priznanju krivnje. Povrh toga, praksa vremenskog odgađanja razmatranja sporazuma o priznanju krivnje jedino je moguća kada se namjeravana suradnja treba dogoditi u kratkom vremenskom periodu jer bi u suprotnom bila nedosljedna s pravom na suđenje u razumnom roku i stoga što bi čekanje na izvršenje suradnje odgodilo okončanje predmeta.

Osumnjičeni, odnosno optuženi, također, se mogu naći u riskantnom položaju ako pristanu na suradnju, a tužitelj odluči da suradnja nije bila zadovoljavajuća i povuče sporazum prije ročišta o razmatranju istog. Moglo bi se reći da bi dužnost tužitelja da sačuva integritet i profesionalizam trebala spriječiti bilo kakvu zlouporabu sporazuma, odnosno mogućnost da tužitelj povuče sporazum iz nečasnih namjera. Legitimni spor između tužitelja i osumnjičenog, odnosno optuženog, međutim, može nastupiti u svezi s pitanjem je li osumnjičeni, odnosno optuženi u potpunosti ispoštovao uvjete sporazuma o priznanju krivnje. Iako ni jedna od pomenutih situacija u dosadašnjem promatranju nije uočena, obje predstavljaju moguće scenarije, čijim se iznošenjem trebaju naglasiti potencijalni rizici koji su rezultat nedostatno razvijenog instituta o sklapanju sporazuma o priznanju krivnje. S druge strane, postoji realna mogućnost da osumnjičeni, odnosno optuženi ne izvrši klauzulu o suradnji nakon što je sporazum prihvaćen i presuda izrečena. Tužitelji ne mogu uložiti žalbu protiv presude po osnovi neizvršenja određene klauzule iz sporazuma o priznanju krivnje, niti može doći do ponavljanja kaznenog postupka po ovim osnovama. Izgleda da se jedino, ograničeno, rješenje u postojećoj praksi ogleda u mogućnosti ugrađivanja zaštitnih klauzula u sporazume o priznanju krivnje, iako postoji neizvjesnost glede osiguranja izvršenja ovih zaštitnih klauzula:

Tužitelj i osumnjičeni, odnosno optuženi su dana 19.05.2005. zaključili sporazum o priznanju krivnje koji sadrži klauzulu o suradnji koja podrazumijeva svjedočenje u drugom kaznenom postupku, te zaštitnu klauzulu koja precizira da će tužitelj povući sporazum i nastaviti kazneni postupak protiv osumnjičenog, odnosno optuženog ukoliko obveze iz sporazuma ne budu ispunjene. Istoga dana, pred Općinskim sudom u Čapljini, sudac je razmotrio sporazum, prihvatio ga i izrekao presudu.

Na koji način će tužitelj biti u mogućnosti da povuče sporazum i nastavi kazneni postupak protiv osumnjičenog, odnosno optuženog kada se sporazum o priznanju krivnje prihvati i presuda izrekne isti dan, ostaje nepoznanica, i u okviru sadašnjeg tumačenja pozitivnih zakonskih odredaba, malo vjerojatan. Jedno od mogućih rješenja u predmetima gdje je izrečena uvjetna osuda je da se dozvoli da neizvršenje sporazuma o priznanju krivnje, odnosno klauzula o suradnji budu osnova za opozivanje uvjetne osude. Uvjetne osude se, relativno često, izriču za široki spektar kaznenih djela, o čemu se više govori u VI. dijelu i prema nalazima praćenja sudskih postupaka OESS-a, primjenjivane su u otprilike 30% slučajeva koji su riješeni putem sporazuma o priznanju krivnje. Članak 400. ZKP-a BiH, koji uređuje postupak opozivanja uvjetnih osuda, u ovom bi smislu morao biti izmijenjen i dopunjen, čime bi mogao poslužiti kao korisno sredstvo za tužitelje da osiguraju izvršenje klauzula o suradnji ili drugih odredaba sporazuma o priznanju krivnje kao što su naknada štete oštećenim stranama.

Na koncu, sporazum o priznanju krivnje je ugovor i mehanizmi za osiguranje izvršenja postaju osobito neophodni kada se radi o klauzulama o suradnji. Neki pravni sustavi koji primjenjuju klauzule o suradnji omogućavaju kaznenim sudovima da primjenjuju temeljna načela ugovornog prava kako bi osigurali izvršenje sporazuma o priznanju krivnje. Tijekom vremena, praktičari će trebati kreirati mehanizme, koji osiguravaju jednakopravnost (pravičnost za sve strane) svih strana i koji su usklađeni s odredbama zakona o kaznenom postupku, za osiguranje izvršenja klauzula o suradnji. Iako ovaj proces može potrajati i zahtijevati prihvaćanje izmjena i dopuna zakona i/ili prihvaćanje dodatnih smjernica za praksu, interes pravde postavlja zahtjev da, ako osumnjičenom, odnosno optuženom bude izrečena blaža kaznenopravna sankcija na temelju suradnje s tužiteljem, sud mora imati mehanizme da osigura da osumnjičeni, odnosno optuženi izvrši svoj dio sporazuma.

V. Zaključak

Primjena klauzula o suradnji može biti korisno sredstvo za tužitelje koji prikupljaju podatke o, i traže svjedočenja protiv drugih osumnjičenih, odnosno optuženih, i protiv takozvanih „krupnih riba“. Osobito u predmetima teških kaznenih djela, tužitelji bi trebali do krajnjih mjera primjenjivati klauzule o suradnji. Primjena ovih klauzula mora također biti u svezi s pružanjem zaštite prava osumnjičenog, odnosno optuženog. Sudska obveza da se utvrdi je li osumnjičeni, odnosno optuženi zaključio sporazum svjesno i s razumijevanjem svih posljedica koji proistječu iz istog, znači da su klauzule o suradnji sastavni dio sporazuma o priznanju krivnje i da podliježu sudskoj kontroli uz osiguranje prisustva osumnjičenog, odnosno optuženog pred sudom. Navedeno predstavlja minimum zahtijeva za transparentnost postupka razmatranja sporazuma o priznanju krivnje. Dalje, pravosuđe treba biti svjesno da trebaju pružiti jamstvo da, kroz primjenu mjera za zaštitu svjedoka, sigurnost osumnjičenog, odnosno optuženog kao suradnika neće biti ugrožena.

Nedostatak mehanizma za osiguranje izvršenja klauzula o suradnji dovelo je do razvijanja nedosljedne prakse i predstavlja realni problem za tužitelje i veliki stupanj nesigurnosti za osumnjičene, odnosno optužene. Složenost sporazuma o priznanju krivnje, s ugrađenim klauzulama o suradnji, naglašava potrebu postavljanja branitelja u takvim predmetima. Uvođenje elementarnog mehanizma za osiguranje izvršenja klauzula o suradnji žurno je potrebno. Učestalijom primjenom klauzula o suradnji u složenim kaznenim predmetima i istragama, povećava se potreba za razvijanjem naprednih mehanizama. Osiguranje izvršenja klauzula o suradnji nije samo stvar tužitelja, već i sudci, također, igraju ključnu ulogu u osiguravanju izvršenja onog dijela sporazuma koji se tiče osumnjičenih, odnosno optuženih. Potrebno je u kratkom vremenskom roku izvršiti procjenu pozitivnih zakonskih rješenja da bi se pristupilo razvijanju adekvatnog rješenja u svezi s osiguranjem izvršenja klauzula o suradnji.

Preporuke:

- Centri za obuku sudaca i tužitelja ili Visoko sudsko i tužiteljsko vijeće, u suradnji s tužiteljstvom, trebali bi izraditi modele obrasca sporazuma o priznanju krivnje koji bi pokazali kako da se učinkovito ugrade klauzule o suradnji u sporazume o priznanju krivnje.
- Interni naputci tužiteljstava trebali bi propisati da se klauzule o suradnji uvijek podnose sudu u pismenoj formi.
- Obuke za sudce i tužitelje trebaju naglasiti obvezu pravosuđa da osigura da osumnjičeni, odnosno optuženi svjesno zaključuje sporazum i klauzule o suradnji, tako što će pregledati sve uvjete sporazuma o priznanju krivnje na sudu.
- Tužitelji trebaju obavijestiti svjedoke, koji pristanu na suradnju, o postojanju mjera za zaštitu svjedoka. Sudci, također, trebaju biti u stanju da uoče potrebu za primjenom takvih mjera. Kada su u pitanju sporazumi o priznanju krivnje u koje su ugrađene klauzule o suradnji, prisustvo branitelja trebalo bi biti obvezno tijekom cijelog trajanja pregovora i daljnjih stadija postupka.
- Prihvaćanjem izmjena i dopuna članka 400. ZKP-a BiH „Postupak opoziva uvjetne osude“ trebalo bi u tekst odredbe unijeti da neizvršenje sporazuma o priznanju krivnje predstavlja osnovu za pokretanje postupka opoziva uvjetne osude.
- Tim za praćenje i ocjenu primjene kaznenih zakona treba iznova ocijeniti pozitivne odredbe ZKP-a BiH u svjetlu potrebe da se ustanovi mehanizam kojim bi se osigurao izvršenje klauzula o suradnji i predložiti adekvatno rješenje u obliku donošenja potrebnih izmjena i dopuna zakona ili naputaka za praktičare.

V. DIO

POLOŽAJ I PRAVA OŠTEĆENE STRANE

I. Uvod

Međunarodni standardi o ljudskim pravima propisuju da oštećenim stranama treba biti dostupan postupak za naknadu pretrpljene štete na način koji će biti učinkovit i pravedan. Deklaracija Ujedinjenih nacija o temeljnim načelima pravde za žrtve zločina i zlouporabe moći (Temeljna načela)¹⁷ i Preporuke (85) 11 o položaju žrtve u okviru kaznenog zakona i zakona o kaznenom postupku Povjerenstva ministara Vijeća Europe¹⁸ među najznačajnijim su međunarodnim dokumentima koji propisuju da pristup pravdi oštećene strane u kaznenom postupku mora biti zajamčen. Članak 5. Temeljnih načela propisuje:

“Sudski i upravni mehanizmi moraju biti uspostavljeni i, gdje je potrebno, ojačani kako bi žrtve mogle dobiti naknadu kroz zvanične ili nezvanične postupke koji su brzi, pravični, ekonomični i dostupni. Žrtve moraju biti obaviještene o svojim pravima, odnosno moraju biti obaviještene da traženje naknade mogu ostvariti uz pomoć takvih mehanizama.“

Kao rezultat toga, pravosuđa širom svijeta sve se više fokusiraju na ulogu i prava žrtava u kaznenopravnom sustavu.¹⁹ Imajući na umu standarde sadržane u pomenutim dokumentima, ovaj dio će istražiti položaj oštećene strane unutar instituta pregovora o priznanju krivnje i mogućnosti da traže i dobiju naknadu štete kad se kazneni postupak okonča pomoću sporazuma o priznanju krivnje.

II. Domaći pravni okvir

A. Opći pravni okvir za naknadu štete

Domaći pravni okvir određuje da oštećene strane mogu tražiti naknadu u kaznenim postupcima tako što će ispuniti zahtjev za odštetu u sklopu kaznenog postupka, koji se u domaćem pravu naziva „Imovinskopravni zahtjev“. Poglavlje XVII ZKP-a BiH regulira imovinskopravne zahtjeve i predviđa da pravo na postavljanje imovinskopravnog zahtjeva u kaznenom postupku pripada osobi koja je ovlaštena da ostvaruje takav zahtjev u parničnom postupku. Članak 193., poglavlje XVII propisuje:

“(1) *Imovinskopravni zahtjev koji je nastao uslijed počinjenja kaznenog djela raspravit će se na prijedlog ovlaštene osobe u kaznenom postupku, ako se time ne bi znatno odugovlačio ovaj postupak.*

“(2) *Imovinskopravni zahtjev može se odnositi na naknadu štete, povrat stvari ili poništavanje određenog pravnog posla.*

Imovinskopravni zahtjevi dalje su definirani u Zakonu o obligacijskim odnosima kao naknada materijalne štete (novčana) i nematerijalne štete (novčana i nenovčana).²⁰ Ovaj zakon predviđa da je bilo koja osoba, koja prouzroči štetu drugoj osobi, obvezna nadoknaditi tu štetu, ukoliko ne dokaže da šteta nije nastupila kao rezultat pogrešnih postupaka s njegove strane.

Zahtjevi za odštetu mogu se podnijeti sudu do kraja glavnog pretresa, odnosno do završetka pretresa za izricanje kaznenopravne sankcije (članak 195. stavak 2. ZKP-a BiH) i sud će, u sklopu presude, donijeti odluku o ovim zahtjevima (članak 198. stavak 1. ZKP-a BiH). U slučaju presude kojom se optuženi proglašava krivim, sud može oštećenoj strani dosuditi imovinskopravni zahtjev u cjelini ili djelomično, a za ostatak uputiti oštećenu stranu na parnični postupak (članak 198. stavak 2. ZKP-a BiH).

Što se tiče obveza tužitelja i sudaca, članak 197. ZKP-a BiH propisuje da su tužitelji obvezni prikupiti dokaze i izviditi sve što je potrebno za odlučivanje o imovinskopravnom zahtjevu, dok sudci moraju ispitati optuženog o činjenicama u svezi s prijedlogom ovlaštene osobe.

¹⁷ Puni tekst Temeljnih načela može se naći na: <http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r034.htm>.

¹⁸ Preporuka Br. R (85) 11, koju je donijelo Povjerenstvo ministara 28. 06. 1985. godine, dostupna je na: <http://cm.coe.int/ta/rec/1985/85r11.htm>.

¹⁹ Na primjer, između ostalih, Europska unija donijela je Okvirnu odluku Vijeća dana 15. 03. 2001. godine o položaju žrtve u kaznenim postupcima.

²⁰ Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89; Službeni list Republike BiH br. 2/92, 13/93 and 13/94; također i kasnije objavljeni u Službenim listovima oba entiteta.

B. Pravni okvir u kontekstu instituta pregovaranja o priznanju krivnje

U okviru odredaba, koje prevashodno reguliraju institut pregovaranja o priznanju krivnje, članak 231. stavak 4. tačka a) ZKP-a BiH propisuje da sudovi, prilikom razmatranja sporazuma o priznanju krivnje, moraju osigurati da se osumnjičeni, odnosno optuženi obavijeste o posljedicama u svezi s imovinskopравnim zahtjevom. Ovo u osnovi jamči da su osumnjičeni, odnosno optuženi svjesni činjenice da kaznenopravna sankcija nije jedina posljedica sporazuma i da sud može u presudi donijeti odluku o imovinskopравnom zahtjevu, ili uputiti oštećenu stranu da svoj zahtjev ostvaruje u parničnom postupku.

Članak 231. stavak 7. ZKP-a BiH propisuje „*O rezultatima pregovaranja o krivnji, sud će obavijestiti oštećenog*“. Praktičari su izrazili nedoumicu o točnom značenju termina „rezultati pregovaranja“. S obzirom na druga ograničenja odredaba o pregovaranju o priznanju krivnje, navedeno se najčešće tumači kao radnja dostavljanja presude oštećenom. Konkretno, ako sud prihvati sporazum, u tom slučaju sud ima samo tri dana da održi ročište za izricanje kaznenopravne sankcije, što je nedostavno vrijeme da se oštećena strana obavijesti o rezultatima pregovora, ili za upućivanje poziva oštećenoj strani da prisustvuje ročištu za izricanje kaznenopravne sankcije. Nakon primitka presude, oštećeni može uložiti žalbu i u istoj pobijati presudu zbog odluke o troškovima kaznenog postupka ili odluke o imovinskopравnom zahtjevu.

III. Položaj oštećenih u postupku pregovaranja o priznanju krivnje u praksi

Praćenje sudskih postupaka ukazuje da postoji pasivnost u rješavanju imovinskopравnih zahtjeva oštećenih strana prilikom pregovaranja o priznanju krivnje i u postupku razmatranja sporazuma. Sadašnji pravni okvir, prethodno opisan, također ne pruža osnove za uključivanje oštećene strane u ovaj postupak. U većini praćenih predmeta, oštećeni nije bio prisutan na ročištima za razmatranje sporazuma o priznanju krivnje i navodno je, po primitku presude, bio obaviješten o prihvatanju sporazuma od strane suda. Imovinskopравni zahtjevi rijetko se rješavaju u sporazumima o priznanju krivnje ili presudama; umjesto toga u presudama se oštećeni obično upućuju da rješavanje svog imovinskopравnog zahtjeva traže u parničnom postupku. Također, treba naglasiti da se imovinskopравni zahtjevi rijetko rješavaju u presudama donesenim nakon održanog glavnog pretresa.

A. Uloga tužitelja

Upute Ujedinjenih nacija o ulozi tužitelja naglašavaju obvezu tužitelja da razmotri stavove i probleme žrtava zločina.²¹ Preporuka (2000) 19 Povjerenstva ministara Vijeća Europe o ulozi javnog tužiteljstva u kaznenopravnom sustavu sudstva, također, naglašava značaj ovog načela, kao i obvezu da „*poduzmu ili podstiču korake u svrhu pružanja jamstava da su žrtve obaviještene kako o njihovim pravima tako i o razvoju događaja u kaznenom postupku*“.²² Pozitivne odredbe zakona o kaznenom postupku pravno ne obvezuju tužitelja da obavijesti oštećenog o razvoju događaja u kaznenom predmetu, a nije došlo ni do razvoja usuglašene prakse na čitavom području države u odnosu na postupak pregovaranja o priznanju krivnje.

Jedan broj tužitelja je na sastancima lokalnih grupa istaknuo da, ako se pregovori o priznanju krivnje odvijaju za vrijeme istrage kada oštećeni daje svoj iskaz u svojstvu svjedoka, oni pokušavaju osigurati mišljenje oštećene strane prije finalizacije sporazuma. Iako ova praksa ne predstavlja pravnu obvezu, tužitelji su izrazili mišljenje da oni imaju moralnu obvezu da to učine, posebno u slučaju kaznenih djela protiv života i tijela. Međutim, jasno je da svi tužitelji ne dijele ovo mišljenje. U nekoliko predmeta ratnih zločina gdje je zaključen sporazum o priznanju krivnje, oštećeni nisu uopće bili kontaktirani u svezi s okončanjem predmeta putem zaključenja sporazuma o priznanju krivnje. Potpuno poštivanje prava žrtve zahtijeva njihovo uključivanje u proces pregovora, osobito kada su u pitanju najteža kaznena djela kao što su ratni zločini, ubojstvo i kaznena djela protiv spolnog integriteta.

Prilikom praćenja sudskih postupaka uočeno je nekoliko rijetkih primjera u kojima su oštećene strane bilo nedvojbeno uključene u pregovore o priznanju krivnje:

²¹ Upute Ujedinjenih nacija o ulozi tužitelja donesene na Osmom kongresu Ujedinjenih nacija o sprječavanju kriminala i o tretiranju prekršitelja, Havana, Kuba 27. 08 - 07.09.1990.

²² Preporuka Rec (2000) 19 o ulozi javnog tužiteljstva u kaznenopravnom sustavu koju je donijelo Povjerenstvo ministara Vijeća Europe 06.10.2000. godine.

U predmetu koji se vodio zbog kaznenog djela ubojstva, tužitelj, optuženi i branitelj zaključili su sporazum o priznanju krivnje 26.10.2004. godine. Prije potpisivanja sporazuma, tužitelj se sastao s oštećenim. Na ročištu za razmatranje sporazuma o priznanju krivnje održanom dana 11.11.2004. godine, pred Okružnim sudom u Banjoj Luci, tužitelj je predao zapisnik sa sastanka s oštećenom stranom kao dalji dokaz u prilog sporazumu o priznanju krivnje. Pravni savjetnik oštećene strane, također, je bio prisutan i izjavio je da se njegov klijent složio s uvjetima sporazuma. Sporazum o priznanju krivnje precizirao je zatvorsku kaznu i materijalnu naknadu oštećenom u iznosu od 30.000 KM. Sudsko vijeće je prihvatilo sporazum.

Ovaj predmet predstavlja ohrabrujući primjer u postupku pregovaranja o priznanju krivnje gdje je oštećena strana bila uključena u proces i gdje je optuženi bio obvezatan nadoknaditi štetu oštećenoj strani. Ovaj primjer pokazuje da pregovori o priznanju krivnje mogu doprinijeti brzom i učinkovitom razrješenju imovinskopravnih zahtjeva, a da oštećena strana ne mora pokretati posebni parnični postupak koji bi značio dodatne troškove i odlaganja. Nažalost, takav pozitivan ishod glede razrješenja odštete putem zaključenja sporazuma o priznanju krivnje, uočen je veoma rijetko.

B. Uloge sudaca

Kao što je ranije primijećeno, sudci su često pasivni u rješavanju imovinskopravnih zahtjeva tijekom postupka razmatranja sporazuma o priznanju krivnje. Ova pasivnost može se pripisati postojanju opće nesklonosti k odlaganju sudskih postupaka ili sporazuma o priznanju krivnje. Sudije smatraju da rješavanje imovinskopravnog zahtjeva u postojećem postupku pregovaranja nije u skladu s općim principom ekonomičnosti postupka koji predstavlja suštinu instituta postupka pregovaranja i zaključenja sporazuma o priznanju krivice, odnosno može dovesti do logičnog odlaganja u rješavanju postupka koji bi nastupio ukoliko bi se oštećeni pozvao da učestvuje u pregovorima. Bez obzira na takva odlaganja, jasno je da sudci trebaju odmjeriti dobrobit oštećenog u odnosu na nedoumice u svezi s načelima koji nalažu ekspeditivnije rješavanje predmeta. U većini slučajeva ne daje se dostatan prioritet pravima oštećene strane. Dobro je primijetiti, međutim, da su na nekim ročištima koja su praćena, oštećeni bili prisutni tijekom razmatranja sporazuma o priznanju krivnje, što je praksa za koju se smatra da ide u prilog ostvarenju prava oštećenog. Ovim se pruža mogućnost sudcima da pouče oštećene strane o njihovim pravima, da postave pitanja o imovinskom pravnom zahtjevu ukoliko je već podnesen, ili da pruži mogućnost oštećenim da postave imovinsko pravni zahtjev prije izricanja kaznenopravne sankcije. Pravni položaj oštećenih strana, u smislu sporazuma o priznanju krivnje, bio bi poboljšan kroz prihvaćanje izmjena i dopuna zakona koje bi obvezale sudove da vrše pozivanje oštećene strane na ročišta za razmatranje sporazuma o priznanju krivnje. Na ovaj način sudovi bi osigurali da su oštećeni adekvatno poučeni o svojim pravima i da im je dana mogućnost da postave imovinskopravne zahtjeve prije izricanja kaznenopravne sankcije, kao što je i predviđeno zakonom.

Praćenjem sudskih postupaka uočeno je nekoliko predmeta gdje su sudci riješili imovinskopravne zahtjeve neovisno od sporazuma o priznanju krivnje. U stvari, čini se da sudijama nije sasvim jasna njihova uloga u svezi s rješavanjem imovinskopravnog zahtjeva i postupkom pregovaranja o priznanju krivnje, tj. imaju li ovlaštenje da odluče o imovinskom pravnom zahtjevu ukoliko isti nije postavljen u sporazumu o priznanju krivnje. U nekoliko izoliranih slučajeva sudac je donio odluku o imovinskom pravnom zahtjevu neovisno o sporazumu o priznanju krivnje:

Dana 24.11.2004. godine, Osnovni sud Brčko Distrikta proglasio je optuženog krivim za izvršenje kaznenog djela oštećenja tuđe imovine. Sporazum o priznanju krivnje, prethodno zaključen, nije precizno naveo nijedan poseban iznos o naknadi štete. Presudom je naloženo optuženom da plati oštećenoj strani (fizička osoba) sumu u vrijednosti uništene imovine u iznosu od 1.900,00 KM.

Očito da sudski autoritet i pozitivni propisi o imovinskim zahtjevima omogućavaju sudcima da odlučuju o imovinskim zahtjevima neovisno o sporazumu o priznanju krivnje. čak i kada zahtjevi nisu postavljeni u sporazumu o priznanju krivnje, osiguravanje djelotvornog pravnog lijeka oštećenim stranama, u skladu s međunarodnim standardima o ljudskim pravima, nalaže da sudci pokažu inicijativu u postupku rješavanja imovinskopravnih zahtjeva prilikom donošenja presuda.

IV. Zaključak

Praćenje sudskih postupaka pokazuje da tužitelji i sudci, uglavnom, imaju pasivan stav u odnosu na uključivanje imovinskopravnih zahtjeva u pregovaranja o priznanju krivnje ili prilikom donošenja

odluke o izricanju kaznenopravne sankcije, te propuštaju ovu priliku da zaštite prava oštećene osobe na najučinkovitiji mogući način. Ovakav pristup nije u skladu s pravima žrtava na naknadu štete u kaznenim postupcima. Tužitelji bi trebali kontaktirati oštećene strane prije zaključivanja sporazuma o priznanju krivnje kako bi iste bile u tijeku s postupkom pregovora o priznanju krivnje, obavijestiti ih o njihovim pravima u svezi s imovinskopравnim zahtjevima, te pribaviti točne podatke o eventualnim imovinskopравnim zahtjevima. Sudovi trebaju osigurati veće uvažavanje prava oštećenih strana u postupku razmatranja sporazuma o priznanju krivnje tako što će pozivati oštećenu stranu na ročište o razmatranju sporazuma o priznanju krivnje i odlučivati o imovinskopравnim zahtjevima kad je god to moguće, čak i ukoliko je to izvan okvira sporazuma o priznanju krivnje. Na ovaj način pruža se jamstvo da su sudovi u potpunosti ispoštovali prava oštećenih strana tijekom kaznenog postupka.

U svjetlu standarda zaštite ljudskih prava koja priznaju prava oštećenih u kaznenim postupcima, sudci, a naročito tužitelji, trebaju poduzeti sve moguće korake da bi uključili rješavanje pitanja naknade za pretrpljenu štetu u postupak pregovaranja i zaključivanja sporazuma o priznanju krivnje. Ovo predstavlja najučinkovitiji i najbrži način rješavanja imovinskopравnih zahtjeva i u skladu je s pravima oštećenog na pristup postupcima koji su ekspeditivni, pravedni, ekonomični i dostupni.

Preporuke

- Tužitelji moraju poduzeti sve korake kako bi se imovinskopравni zahtjevi oštećenih strana rješavali u okviru postupka pregovaranja i zaključivanja sporazuma o priznanju krivnje, te trebaju obavještavati oštećene strane o rezultatima pregovora.
- Sudci trebaju razvijati praksu pozivanja oštećenih strana na ročišta na kojima se razmatra sporazum o priznanju krivnje kada god to okolnosti dozvoljavaju.
- Donošenje izmjena i dopuna zakona treba obvezati sudove da pozivaju oštećene strane na ročišta na kojima se razmatraju sporazumi o priznanju krivnje i ti pozivi trebaju sadržati pravne pouke oštećenim stranama o pravu da podnesu imovinskopравni zahtjev.
- Proces edukacije sudaca i tužitelja treba se fokusirati na međunarodne standarde o ljudskim pravima kojima se podržavaju uloga i poštivaju prava žrtve u kaznenim postupcima.

VI. DIO

PRAKSE IZRICANJA KAZNENOPRAVNIH SANKCIJA

I. Uvod

Jedno od najkontroverznijih pitanja u primjeni sporazuma o priznanju krivnje odnosi se na pitanje blagih kaznenopravnih sankcija koje stranke dogovore i koje sudovi prihvaćaju, kao i različite prakse izricanja kaznenopravne sankcije. Tužitelji se nalaze u poziciji da prvi put ozbiljno pregovaraju visinu kaznenopravne sankcije za osumnjičene odnosno optužene, bez uputa ili raspona sankcija koji se očekuju. Sudci, također, nemaju ustanovljenu jedinstvenu praksu glede odbacivanja sporazuma o priznanju krivnje na temelju neprikladno predložene kaznenopravne sankcije (kao što je promotreno u III. dijelu). Razumljivo, potpuno novi institut uzrokovao je pojavu nedosljednosti u praksi. Međutim, jedno od temeljnih načela pravde zahtijeva da se slični slučajevi tretiraju na sličan način. Dosljednost u izricanju kaznenopravne sankcije, također, njeguje povjerenje javnosti u sudstvo. Preporuka broj (92) 17 o dosljednosti u izricanju kaznenopravne sankcije Povjerenstva ministara Vijeća Europe („Preporuke o dosljednosti u izricanju kaznenopravne sankcije“) određuje niz načela kojima države članice Vijeća Europe trebaju težiti prilikom izricanja kaznenopravne sankcije. Ove preporuke bit će naznačene u ovom dijelu prema relevantnosti.²³

Praćenje preko 300 ročišta za razmatranje sporazuma o priznanju krivnje i korištenje namjenski razvijene baze podataka, pružilo je OEES-u mogućnost da prikupi i analizira podatke o praksi izricanja kaznenopravnih sankcija. Na temelju ovih podataka, ovaj dio ima namjeru osigurati preliminarni pregled izrečenih sankcija koje su rezultat sporazuma o priznavanju krivnje, i tako usmjeriti pozornost na različite prakse, što ukazuje da je nužno unaprijediti usklađivanje praksa u interesu pravde. Nužna je snažna sudska kontrola sporazuma o priznanju krivnje kako bi se osiguralo da takvi sporazumi ne utječu negativno na poštivanje načela pravičnosti u procesu ostvarenja pravde.

²³ Preporuka (92) 17 o dosljednosti u izricanju krivičnih sankcija usvojena je 19.10.1992.godine.

II. Historijat

Prethodno izvješće o praćenju sudskih postupaka identificiralo je postojanje razlike u praksama izricanja sankcija i dalo sljedeću preporuku:

“Entitetska tužiteljstva trebala bi izraditi interne upute o vrsti i visini kaznenih sankcija koje mogu biti predložene za konkretna kaznena djela radi ostvarenja dosljedne kaznene politike u postupku po sporazumu.”

OESS se u međuvremenu sastao s oba entitetska tužitelja kako bi se saznala njihova gledišta, posebno u svezi s ovom preporukom. Oba tužitelja naglasila su sveukupan pozitivan doprinos sporazuma o priznanju krivnje i njegovu, sve češću, primjenu usprkos početnom otporu sudaca i nepovjerenju javnosti. Što se tiče izdavanja obvezujućih uputa kojima se usklađuju prakse izricanja kaznenopravnih sankcija, oba zvaničnika ispoljila su nesklonost ka takvoj praksi, objašnjavajući da, imajući u vidu različite okolnosti koje mogu proizaći iz svakog individualnog predmeta, bilo bi bolje koristiti neformalne upute i vršiti svoju nadzornu ulogu kroz stalni dijalog s okružnim i županijskim tužiteljima.²⁴

III. Domaći pravni okvir

A. Izricanje kaznenopravnih sankcija uopće

Svrha i način kažnjavanja osuđenih lica uveliko se razlikuje od države do države, i teorije i razlozi u prilog bilo kojeg kaznenog zakona ne mogu se jednostavno rezimirati. Premda je neophodno kroz historijat sačiniti kratak pregled najbitnijih politika i instituta u prilog kaznenopravnog sustava kako bi se zaključci mogli staviti u kontekst. Članak 39. Krivičnog zakona BiH definira da je svrha kažnjavanja da se izrazi društvena osuda počinjenog kaznenog djela; da se utječe na počinitelja da ubuduće ne čini kaznena djela; da se utječe na ostale da ne čine kaznena djela i da se utječe na svijest građana o opasnosti koju predstavljaju kaznena djela i o pravičnosti kažnjavanja počinitelja.

Kazneni zakon BiH propisuje da će sudovi počinitelju kaznenog djela odmjeriti kaznu u granicama koje su zakonom propisane za to kazneno djelo, imajući u vidu svrhu kažnjavanja i uzimajući u obzir sve okolnosti koje utječu da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti), a osobito: stupanj kaznene odgovornosti, pobude iz kojih je djelo učinjeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je djelo učinjeno, raniji život počinitelja, njegove osobne prilike i njegovo držanje nakon učinjenog kaznenog djela, kao i druge okolnosti koje se odnose na osobu počinitelja (članak 48. Kaznenog zakona BiH). Sud može izreći kaznenopravne sankcije u obliku novčane kazne, rada za opće dobro na slobodi ili kazne zatvora; i mjere sigurnosti, kao što su obvezno liječenje od ovisnosti ili zabrana vršenja dužnosti, kao i uvjetnu osudu na određenu kaznu zatvora s određenim vremenom provjeravanja. Entitetski kazneni zakoni tretiraju uvjetnu osudu kao blažu vrstu kaznenopravne sankcije.

1. Ublažavanje kazne zatvora

Za većinu kaznenih djela predviđenih kaznenim zakonima, zakoni sadrže raspon kazne zatvora, s tim da se najniža granica raspona zove „posebni minimum“.²⁵ Na primjer, kazneno djelo zlouporabe položaja ili ovlasti ima raspon kazne zatvora od šest mjeseci do pet godina (članak 220. stavak 1. Kaznenog zakona BiH). Kazneni zakoni, također, propisuju da sud može odmjeriti kaznu zatvora ispod propisanih granica kad je to zakonom propisano i kada sud utvrdi postojanje „iznimno olakšavajućih okolnosti“ i to se naziva ublažavanje kazne (članak 49. Kaznenog zakona BiH). Ovo znači da raspon kazna zatvora, kako je naveden za svako kazneno djelo, može biti dodatno smanjen ili ublažen (to jest, ispod posebnog minimuma). Dalje ublažavanje, međutim, također je limitirano člankom 49. Kaznenog zakona BiH. Za kazneno djelo zlouporabe položaja ili ovlasti, koristeći odredbe o ublažavanju kazne, kazna zatvora može biti ublažena na 30 dana u skladu sa zakonom zatvora.

²⁴ U skladu s relevantnim odredbama entitetskih zakona o tužiteljstvima, tužitelji imaju pravno uporište koje predviđa mogućnost donošenja obvezujućih uputa.

²⁵ U slučaju da posebni minimum nije propisan za određeno kazneno djelo, primjenjuje se "opći minimum" sadržan u članku 42(1) KZ-a BiH.

2. Uvjetne osude

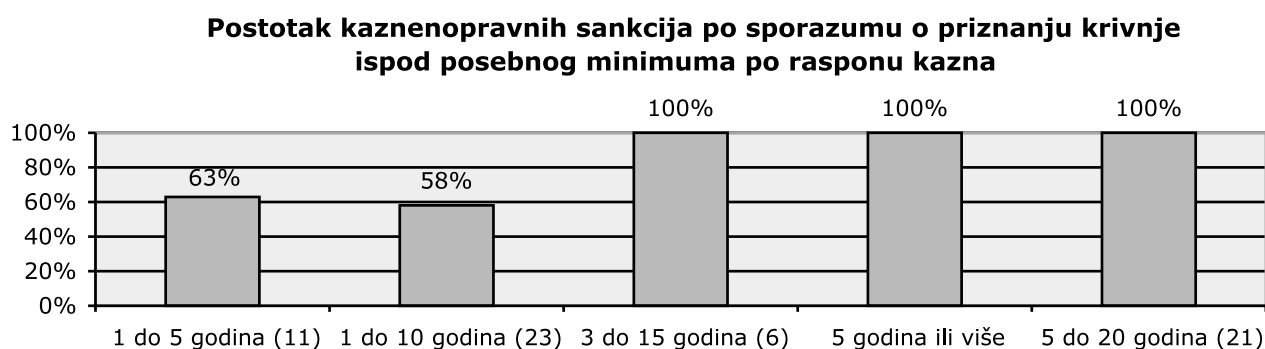
Kazneni zakoni predviđaju, također, mogućnost izricanja uvjetne osude. Cilj izricanja uvjetne osude, kako je to naznačeno u Kaznenom zakonu BiH, je da počinitelju uputi upozorenje pod prijetnjom kazne zatvora, što postiže cilj kaznenopravnih sankcija kroz izricanje presude bez izvršavanja iste (članak 58. Kaznenog zakona BiH). Uvjetna osuda u osnovi predviđa određeno vrijeme provjeravanja gdje sud izriče kaznu zatvora, ali izdaje nalog da se ista neće izvršiti ukoliko se ne počini drugo kazneno djelo u određenom vremenu (u rasponu od jedne do pet godina). Nije predviđeno da se sve kazne zatvora preinače u uvjetne osude (članak 59. Kaznenog zakona BiH). U pomenutom primjeru, kazneno djelo zlouporabe položaja ili ovlasti može biti smanjeno na kaznu zatvora u trajanju od 30 dana i uvjetovano, tako da je u stvari najmanja moguća kazna 30 dana uvjetne osude s vremenom provjeravanja od jedne godine.

IV. Izricanje kaznenopravnih sankcija na temelju sporazuma o priznanju krivnje

Glede pregovora o priznanju krivnje, članak 231. ZKP-a BiH posebno određuje da tužitelj može predložiti kaznu manju od minimuma propisanog zakonom ili blažu sankciju. To znači da tužitelj može predložiti kaznu zatvora nižu od propisanog posebnog minimuma, ali unutar ograničenja za ublažavanje kazne. Tužitelji vode pregovore na redovitoj osnovi za predlaganje izricanja kaznenopravne sankcije koja je ili ispod posebnog minimuma, *i/ili* koriste uvjetne osude. Ova dva instituta prema kaznenim zakonima kao i općim načelima kaznenopravne teorije, nisu neophodno međusobno zamjenjiva, nego se zapravo mogu primijeniti u prilično različitim okolnostima.

A. Kaznenopravne sankcije ispod posebnog minimuma

Na temelju nalaza praćenja sudskih postupaka, skoro 48% kaznenopravnih sankcija, izrečenih kao posljedica sporazuma o priznanju krivnje, bile su niže od propisanog posebnog minimuma. Nije identificiran niti jedan slučaj gdje je kazna zatvora bila niža od granica ublažavanja kazne. Nalazi, također, pokazuju da se postotak sporazuma o priznanju krivnje, gdje je kazna zatvora niža od zakonom propisanog posebnog minimuma, drastično povećava srazmjerno dužini propisane kaznenopravne sankcije za određeno kazneno djelo. Ta pojava ogleda se u tabeli ispod, koja uključuje presude donesene od strane Suda BiH, Brčko Distrikta, Federacije BiH i Republike Srpske; ukupan broj uzoraka se nalazi u zagradama nakon naznačenoga raspona kazni:

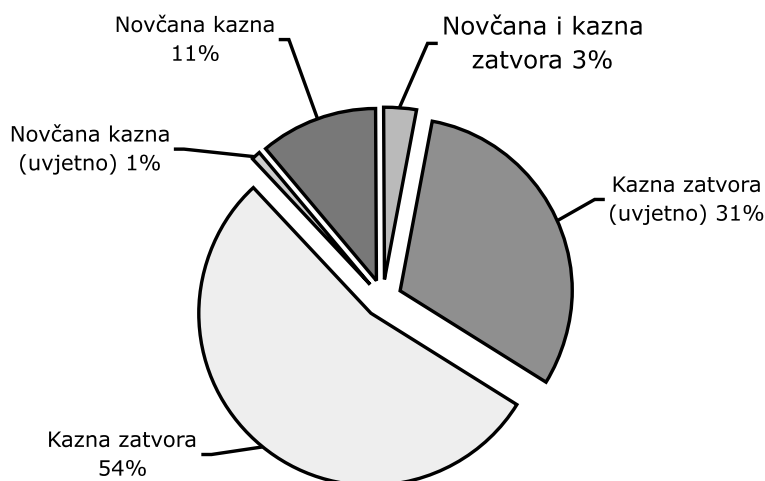

U osnovi, gdje je raspon kazna zatvora u kaznenom zakonu veći, vjerojatnije je da će dogovorena kaznenopravna sankcija biti niža od propisanog posebnog minimuma primjenom pravila ublažavanja kazne. Za pregled kaznenopravnih sankcija dodijeljenih po kaznenom djelu, pogledajte prilog A.

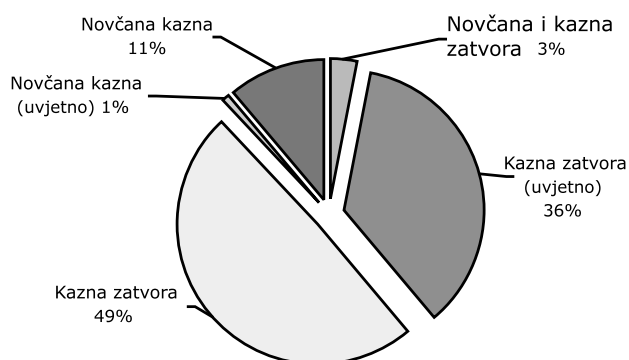
B. Primjena uvjetne osude

Glede primjene uvjetne osude, brojčani rezultati dobiveni iz sudskih postupaka koje je pratio OESS pokazuju da su 31% kaznenopravnih sankcija, izrečenih na temelju zaključenja sporazuma o priznanju krivnje, uvjetne osude na kazne zatvora. Slike ispod pokazuju postotak korištenja uvjetne osude u odnosu na kazne zatvora i novčane koje su izrečene na temelju sporazumu o priznanju krivnje.

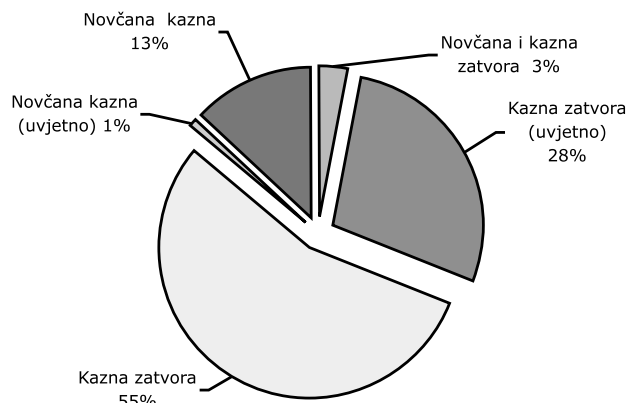
Vrste izrečenih sankcija u sporazumima o priznanju krivnje uključujući presude sa Suda BiH, sudova Brčko Distrikta, Federacije BiH i Republike Srpske

Federacija BiH

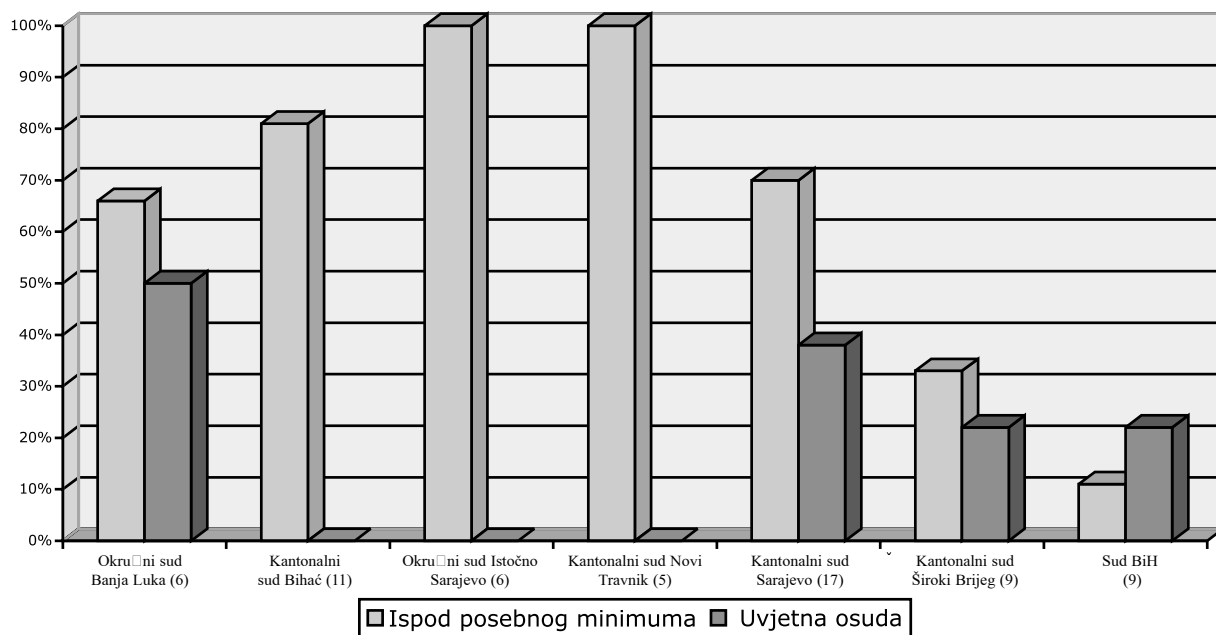

Republika Srpska

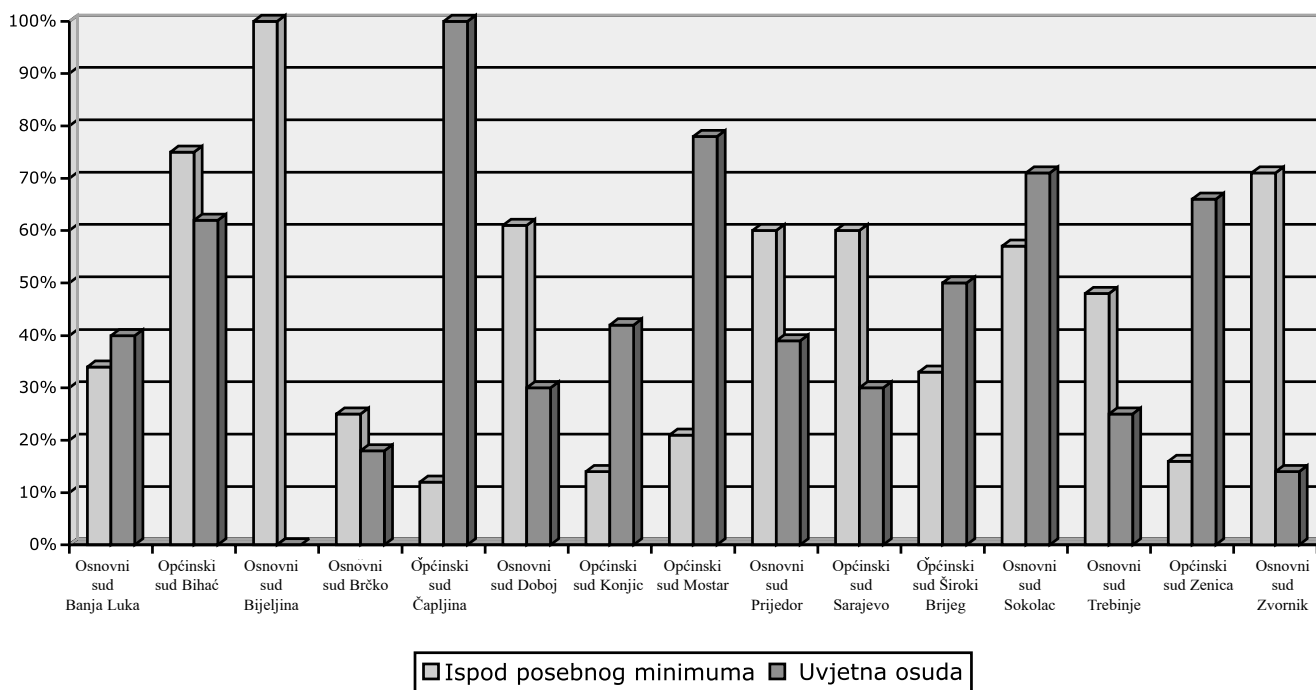

Prilično često je slučaj da se kazne zatvora, ublažene ispod posebnog minimuma, također preinače u uvjetne osude. U Federaciji BiH ukupno 16% kaznenopravnih sankcija su i uvjetne osude ispod posebnog minimuma, dok u Republici Srpskoj ovaj broj doseže 39% od ukupnog broja kaznenopravnih sankcija. Da bi se dobio sveobuhvatniji pogled na ublažavanje kazne zatvora i uvjetne kazne, grafikoni dolje uključuju slučajeve kada se kazna zatvora mogla ublažiti ispod posebnog minimuma i/ili uvjetovana. Ukupan broj uzoraka nalazi se ispod imena suda.

Kaznenopravne sankcije ispod posebnog minimuma i/ili uvjetovane osude

Kaznenopravne sankcije ispod posebnog minimuma i/ili uvjetovane osude

Ova dva grafikona ukazuju na tendenciju određenih tužiteljstava da ili koriste ublažavanje kazne ili uvjetne osude u postupku pregovaranja o priznanju krivnje. Na primjer, Okružni sud u Istočnom Sarajevu i Županijski sud u Novom Travniku skoro su isključivo koristili kaznenopravne sankcije ispod posebnog minimuma umjesto uvjetnih osuda. Tužitelji, u kontekstu pregovora o priznanju krivnje, igraju ključnu ulogu u kreiranju dosljedne prakse u postupku izricanja kaznenopravnih sankcija. Preporuka o dosljednosti u izricanju kaznenopravnih sankcija podstiče tužiteljstva da doprinesu sveukupnoj dosljednosti u izricanju kaznenopravnih sankcija. Nigdje ova preporuka nije više primjenjiva nego u kontekstu pregovora o priznanju krivnje u Bosni i Hercegovini, gdje tužitelji vode pregovore za onu kaznenopravnu sankciju koja će se vjerovatno na kraju i izreći.

C. Uloga sudaca

Kao što je detaljno razmotreno u odjeljku 3, uloga sudaca u razmatranju dogovorene kaznenopravne sankcije i, shodno tome, mogućnost odbacivanja sporazuma na temelju neadekvatne ili neodgovarajuće kaznenopravne sankcije, od iznimne je važnosti za osiguravanje dosljednosti u izricanju kaznenopravnih sankcija. Usprkos tomu što kaznenopravna sankcija proistječe iz sporazuma između osumnjičenog, odnosno optuženog i tužitelja, sud je ipak obvezatan obrazložiti razloge za donošenje presude i identificirati olakšavajuće ili otežavajuće okolnosti koje su dovele do izricanja kaznenopravne sankcije, kao i dati ocjenu specifičnih razloga u prilog kaznenopravnoj sankciji koja je niža od propisanog posebnog minimuma ili u slučaju izricanja uvjetne osude. Međunarodni standardi, poput navedenih Preporuka o dosljednosti u izricanju kaznenopravnih sankcija, određuju da sudovi trebaju obrazložiti specifične razloge za izricanje kaznenopravne sankcije i, naročito, naglašava potrebu da se da obrazloženje u svezi s izricanjem kazne zatvora i kaznenopravnim sankcijama koje su ispod ili iznad propisanog raspona.

Iako važnost ovog pitanja zahtijeva dublju analizu, početna procjena presuda u pismenoj formi izrečenih na temelju sporazuma o priznanju krivnje ukazuje da presude ne daju uvijek detaljna obrazloženja i osnovanost razloga koji idu u prilog određene kaznenopravne sankcije i ne navode precizno zbog čega je kaznenopravna sankcija izrečena ispod posebnog minimuma ili zbog čega se izricanje uvjetne osude smatra odgovarajućim. Sudci trebaju osigurati da svaka presuda, donesena po sporazumu o priznanju krivnje, sadrži specifično obrazloženje u prilog konkretno određenoj kaznenopravnoj sankciji, što može značiti da će biti potrebne dodatne informacije tužitelja i osumnjičenog, odnosno optuženog tijekom razmatranja sporazuma o priznanju krivnje.

VI. Zaključak

Dosljednost u izricanju kaznenopravnih sankcija ključni je aspekt u pravcu ostvarivanja pravde sukladno s načelima pravičnosti. Tužitelji trebaju težiti ka osiguranju jedinstvenijeg pristupa u pregovorima o kaznenopravnim sankcijama poštujući načela sadržana u kaznenom zakonu i koordinirajući nastojanja tužiteljstva da se izrade usklađene interne upute. Tužitelji trebaju naročito težiti ka standardizaciji uporabe instituta ublažavanja kazne i izricanja uvjetne osude. Sudci trebaju koristiti pripadajuće sudske ovlasti u vidu kontroliranja sporazuma o priznanju krivnje kroz mogućnost odbacivanja sporazuma kada predložena kaznenopravna sankcija nije u skladu s pozitivnim odredbama kaznenog zakona i tako što će osigurati da su u presudama donesenim prema sporazumu o priznanju krivnje obrazloženi specifični razlozi za izricanje konkretne kaznenopravne sankcije.

Preporuke

- Tužitelji na entitetskoj, državnoj i razini Brčko Distrikta trebaju poboljšati suradnju i koordinirati napore u cilju usklađivanja prakse izricanja kaznenopravnih sankcija kao i da izdaju upute u formi smjernica.
- Sudci moraju vršiti snažnu sudsku kontrolu nad sporazumima o priznanju krivnje, kako bi osigurali dosljednost u izricanju kaznenopravnih sankcija, kao i obrazlagati specifične razloge za izricanje svake konkretne kaznenopravne sankcije u presudi.
- Proces edukacije sudaca i tužitelja treba biti usmjeren na posebnu ulogu tužitelja u svezi s pregovaranjem o kaznenopravnoj sankciji i izricanju iste. Standardizirani materijali edukacijskog sadržaja i posebno izrađeni za pregovore o priznanju krivnje trebaju sadržavati i statistički pregled zaključenih sporazuma o priznanju krivnje zajedno s odgovarajućim izrečenim kaznenopravnim sankcijama koje će služiti kao sredstvo na koje se može pozivati u procesu edukacije.

Aneks

Cilj ovog izvještaja je pružanje pomoći pravosuđu u uspostavi ujednačene kaznene politike u cijeloj zemlji, i u tom smislu ovaj prilog sadrži kazne određene za svako krivično djelo i podatak da li je kazna koja je određena rezultat sporazuma o priznanju krivnje. Ovi podaci se odnose samo na predmete koje je pratio OEES kroz svoj program praćenja sudskih postupaka.

Sudovi u Federaciji Bosne i Hercegovine

Presude za razbojništvo, član 289. stav 1.; raspon kazne: kazna zatvora od 1 do 10 godina		
Sud	Kazna (g-godina, m-mjesec, d-dan)	Da li je potpisan sporazum o priznanju krivnje?
Kantonalni sud Široki Brijeg	3g 3m	Da
Kantonalni sud Široki Brijeg	3g 3m	Da
Kantonalni sud Sarajevo	9m	Da
Kantonalni sud Široki Brijeg	4m 29d	Da

Presude za razbojništvo, član 289. stav 2.; raspon kazne: kazna zatvora od 5 do 20 godina		
Sud	Kazna (g-godina, m-mjesec, d-dan)	Da li je potpisan sporazum o priznanju krivnje?
Kantonalni sud Bihać	6g	Ne
Kantonalni sud Bihać	5g 6m	Ne
Kantonalni sud Novi Travnik	4g	Ne
Kantonalni sud Široki Brijeg	3g 3m	Da
Kantonalni sud Široki Brijeg	3g 3m	Da
Kantonalni sud Livno	3g	Da
Kantonalni sud Novi Travnik	2g 10m	Da
Kantonalni sud Novi Travnik	2g 6m	Da
Općinski sud Sarajevo	2g	Da
Kantonalni sud Tuzla	1g 6m	Da
Kantonalni sud Sarajevo	1g 6m	Ne
Kantonalni sud Sarajevo	1g 4m	Da
Kantonalni sud Sarajevo	1g 2m	Da
Kantonalni sud Zenica	1g	Da
Kantonalni sud Zenica	1g	Da
Kantonalni sud Zenica	1g	Da
Kantonalni sud Zenica	1g	Da
Kantonalni sud Mostar	1g	Ne
Kantonalni sud Sarajevo	1g	Da
Kantonalni sud Sarajevo	1g	Da
Kantonalni sud Sarajevo	1g	Da
Kantonalni sud Sarajevo	1g	Da
Kantonalni sud Sarajevo	1g	Da
Općinski sud Sarajevo	6m	Ne
Kantonalni sud Bihać	6m	Da

Presude za tešku krađu, član 287. stav 1.; raspon kazne: kazna zatvora od 6 mjeseci do 5 godina		
Sud	Kazna (g-godina, m-mjesec, d-dan)	Da li je potpisan sporazum o priznanju krivnje?
Općinski sud Široki Brijeg	1g	Ne
Općinski sud Livno	9m	Da
Općinski sud Mostar	8m	Ne
Općinski sud Široki Brijeg	8m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Sarajevo	8m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Bihać	8m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Široki Brijeg	7m	Ne
Općinski sud Široki Brijeg	7m	Ne
Općinski sud Orašje	6m	Da
Općinski sud Goražde	6m	Ne
Općinski sud Goražde	6m	Ne
Općinski sud Zenica	6m	Da
Općinski sud Bihać	6m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Bihać	6m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Bihać	6m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Čapljina	6m (Uslovno)	Da
Općinski sud Čapljina	6m (Uslovno)	Da
Općinski sud Čapljina	6m (Uslovno)	Da
Općinski sud Livno	6m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Livno	6m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Livno	6m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Široki Brijeg	6m (Uslovno)	Da
Općinski sud Sarajevo	6m (Uslovno)	Da
Općinski sud Široki Brijeg	4m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Sarajevo	3m 15d (Uslovno)	Ne
Općinski sud Livno	3m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Široki Brijeg	3m	Da
Općinski sud Široki Brijeg	3m	Da
Općinski sud Zenica	3m	Da
Općinski sud Sarajevo	2m	Ne
Općinski sud Široki Brijeg	1m	Ne

Presude za nasilje u porodici, član 222. stav 2.; raspon kazne: novčana kazna ili kazna zatvora od 1 mjeseca do 3 godine		
Sud	Kazna (g-godina, m-mjesec, d-dan)	Da li je potpisan sporazum o priznanju krivnje?
Općinski sud Goražde	1m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Goražde	3m (Uslovno)	Da
Općinski sud Goražde	2m (Uslovno)	Da
Općinski sud Livno	1.000 KM	Ne
Općinski sud Livno	250 KM	Ne
Općinski sud Livno	200 KM	Ne
Općinski sud Sarajevo	700 KM	Da
Općinski sud Sarajevo	400 KM	Ne
Općinski sud Sarajevo	4m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Tuzla	3m (Uslovno)	Ne

Presude za nasilje u porodici, član 222. stav 3.; raspon kazne: kazna zatvora od 3 mjeseca do 3 godine		
Sud	Kazna (g-godina, m-mjesec, d-dan)	Da li je potpisan sporazum o priznanju krivnje?
Općinski sud Zenica	8m	Ne
Općinski sud Bihać	6m (Uslovno)	Da
Općinski sud Mostar	6m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Tuzla	4m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Ljubuški	3m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Ljubuški	3m (Uslovno)	Ne

Presude za nasilje u porodici, član 222. stav 4.; raspon kazne: kazna zatvora od 1 do 5 godina		
Sud	Kazna (g-godina, m-mjesec, d-dan)	Da li je potpisan sporazum o priznanju krivnje?
Općinski sud Sarajevo	1g	Ne
Općinski sud Sarajevo	1g (Uslovno)	Ne
Općinski sud Bihać	1g (Uslovno)	Ne
Općinski sud Sarajevo	6m	Ne

Presude za ubistvo, član 166. stav 1.; raspon kazne: kazna zatvora od 5 godina ili više		
Sud	Kazna (g-godina, m-mjesec, d-dan)	Da li je potpisan sporazum o priznanju krivnje?
Kantonalni sud Tuzla	13g	Ne
Kantonalni sud Bihać	13g	Ne
Kantonalni sud Mostar	10g	Ne
Kantonalni sud Mostar	9g	Ne
Kantonalni sud Zenica	8g	Ne
Kantonalni sud Mostar	7g	Ne
Kantonalni sud Livno	6g 6m	Da
Kantonalni sud Mostar	6g 2m	Ne
Kantonalni sud Mostar	6g	Da
Kantonalni sud Zenica	4g	Da
Kantonalni sud Bihać	2g 6m	Da
Kantonalni sud Novi Travnik	1g 6m	Da
Kantonalni sud Sarajevo	1g 3m	Da

Presude za ubistvo, član 166. stav 2.; raspon kazne: kazna zatvora od 10 godina ili kazna dugotrajnog zatvora		
Sud	Kazna (g-godina, m-mjesec, d-dan)	Da li je potpisan sporazum o priznanju krivnje?
Kantonalni sud Bihać	14g	Ne
Kantonalni sud Mostar	10g	Ne
Kantonalni sud Mostar	10g	Ne
Kantonalni sud Mostar	10g	Ne
Kantonalni sud Novi Travnik	7g	Da

Presude za krađu, član 286. stav 1.; raspon kazne: novčana kazna ili kazna zatvora od 1 mjeseca do 3 godine		
Sud	Kazna (g-godina, m-mjesec, d-dan)	Da li je potpisan sporazum o priznanju krivnje?
Općinski sud Orašje	6m	Da
Općinski sud Mostar	4m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Sarajevo	3m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Sarajevo	3m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Čapljina	3m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Mostar	2m (Uslovno)	Da
Općinski sud Čapljina	1m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Čapljina	1m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Mostar	1m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Livno	3.000 KM	Da
Općinski sud Konjic	1.000 KM	Da
Općinski sud Konjic	1.000 KM	Da
Općinski sud Livno	1.000 KM	Da
Općinski sud Orašje	750 KM	Ne
Općinski sud Tuzla	700 KM	Da
Općinski sud Mostar	500 KM	Ne
Općinski sud Čapljina	400 KM	Ne
Općinski sud Sarajevo	350 KM	Ne
Općinski sud Mostar	300 KM	Ne

Presude za krađu, član 286. stav 2.; raspon kazne: novčana kazna ili kazna zatvora od 1 do 6 mjeseci		
Sud	Kazna (g-godina, m-mjesec, d-dan)	Da li je potpisan sporazum o priznanju krivnje?
Općinski sud Orašje	3m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Travnik	3m	Da
Općinski sud Čapljina	2m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Čapljina	2m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Čapljina	2m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Čapljina	2m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Konjic	1m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Konjic	1m (Uslovno)	Ne
Općinski sud Zenica	150 KM	Ne

Sudovi u Republici Srpskoj

Presude za razbojništvo, član 233. stav 2.; raspon kazne: kazna zatvora od 5 do 15 godina		
Sud	Kazna (g-godina, m-mjesec, d-dan)	Da li je potpisan sporazum o priznanju krivnje?
Okružni sud Doboj	6g	Da
Okružni sud Doboj	6g	Da
Okružni sud Bijeljina	4g	Da
Osnovni sud Bijeljina	3g	Ne
Okružni sud Doboj	2g 6m	Da
Osnovni sud Bijeljina	2g 3m	Da
Osnovni sud Bijeljina	2g 3m	Da
Osnovni sud Banja Luka	2g	Da
Okružni sud Bijeljina	2g	Da
Okružni sud Istočno Sarajevo	2g	Da

Presude za tešku krađu, član 232. stav 1.; raspon kazne: kazna zatvora od 1 do 8 godina		
Sud	Kazna (g-godina, m-mjesec, d-dan)	Da li je potpisan sporazum o priznanju krivnje?
Osnovni sud Banja Luka	4g	Da
Okružni sud Bijeljina	2g 3m	Da
Osnovni sud Doboj	1g 6m	Da
Osnovni sud Banja Luka	1g 2m	Ne
Osnovni sud Trebinje	1g 1m	Da
Osnovni sud Teslić	1g	Ne
Osnovni sud Banja Luka	1g (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Doboj	1g (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Prijedor	1g (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Prijedor	1g (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Prijedor	1g (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Prijedor	1g (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Bijeljina	10m	Da
Osnovni sud Prijedor	10m	Ne
Osnovni sud Prijedor	10m	Ne
Okružni sud Trebinje	10m	Ne
Okružni sud Trebinje	10m	Ne
Osnovni sud Sokolac odjeljenje u Istočnom Sarajevu	10m (Uslovno)	Da
Osnovni sud Doboj	7m	Ne
Osnovni sud Doboj	7m	Ne
Osnovni sud Trebinje	6m	Da
Osnovni sud Prijedor	6m	Da
Osnovni sud Doboj	6m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Doboj	6m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Sokolac	6m (Uslovno)	Da
Osnovni sud Doboj	5m	Da
Osnovni sud Doboj	5m	Ne
Osnovni sud Bijeljina	5m	Da
Osnovni sud Bijeljina	3m	Ne
Osnovni sud Bijeljina	3m	Ne
Osnovni sud Bijeljina	3m	Ne
Osnovni sud Bijeljina	3m	Ne
Osnovni sud Banja Luka	3m	Da
Osnovni sud Derventa	3m	Ne
Osnovni sud Derventa	3m	Ne

Osnovni sud Trebinje	3m	Da
Osnovni sud Srebrenica	2m	Da
Osnovni sud Trebinje	2m	Da
Osnovni sud Trebinje	2m	Da
Osnovni sud Trebinje	2m	Da
Osnovni sud Trebinje	2m	Da
Osnovni sud Trebinje	1m 15d	Da
Osnovni sud Trebinje	1m 15d	Ne
Osnovni sud Trebinje	1m	Da
Osnovni sud Trebinje	1m	Da
Osnovni sud Trebinje	1m (Uslovno)	Da
Osnovni sud Trebinje	1m (Uslovno)	Da
Osnovni sud Prijedor	1.500 KM	Da
Osnovni sud Prijedor	1.000 KM	Da
Osnovni sud Prijedor	700 KM	Da
Osnovni sud Prijedor	700 KM	Da
Osnovni sud Prijedor	700 KM	Da

Presude za nasilje u porodici, član 208. stav 1.; raspon kazne: novčana kazna ili kazna zatvora od 1 mjeseca do 2 godine

Sud	Kazna (g-godina, m-mjesec, d-dan)	Da li je potpisan sporazum o priznanju krivnje?
Osnovni sud Prijedor	1g (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Trebinje	6m	Ne
Osnovni sud Doboj	6m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Doboj	5m (Uslovno)	Da
Osnovni sud Banja Luka	5m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Prijedor	4m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Banja Luka	4m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Banja Luka	4m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Sokolac	3m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Sokolac	3m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Sokolac	3m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Doboj	2m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Trebinje	2m (Uslovno)	Da
Osnovni sud Trebinje	2m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Zvornik	2m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Zvornik	2m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Prijedor	700 KM	Ne
Osnovni sud Prijedor	700 KM (Uslovno)	Ne

Presude za nasilje u porodici, član 208. stav 2.; raspon kazne: kazna zatvora od 3 m. do 3 g.

Sud	Kazna (g-godina, m-mjesec, d-dan)	Da li je potpisan sporazum o priznanju krivnje?
Osnovni sud Sokolac	3m	Da
Osnovni sud Trebinje	2m (Uslovno)	Da
Osnovni sud Zvornik	1m 15d	Ne
Osnovni sud Prijedor	2.000 KM	Da

Presude za nasilje u porodici, član 208. stav 3.; raspon kazne: kazna zatvora od 1 do 5 godina

Sud	Kazna (g-godina, m-mjesec, d-dan)	Da li je potpisan sporazum o priznanju krivnje?
Osnovni sud Banja Luka	1g (Uslovno)	Da
Osnovni sud Trebinje	1g (Uslovno)	Da
Osnovni sud Doboj	3m	Ne

Presude za ubistvo, član 148. stav 1.; raspon kazne: kazna zatvora od 5 godina ili više		
Sud	Kazna (g-godina, m-mjesec, d-dan)	Da li je potpisan sporazum o priznanju krivnje?
Okružni sud Istočno Sarajevo	14g	Ne
Okružni sud Banja Luka	8g 1.434 KM	Da
Okružni sud Trebinje	7g	Ne
Okružni sud Trebinje	7g	Ne
Okružni sud Istočno Sarajevo	6g	Ne
Okružni sud Istočno Sarajevo	4g 2m	Da
Okružni sud Banja Luka	2g 6m 30.000 KM	Da

Presude za krađu, član 231. stav 1.; raspon kazne: novčana kazna ili kazna zatvora od 1 mjeseca do 3 godine		
Sud	Kazna (g-godina, m-mjesec, d-dan)	Da li je potpisan sporazum o priznanju krivnje?
Osnovni sud Banja Luka	1g 2m	Ne
Osnovni sud Sokolac odjeljenje u Istočnom Sarajevu	10m (Uslovno)	Da
Osnovni sud Banja Luka	6m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Trebinje	5m	Ne
Osnovni sud Bijeljina	4m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Banja Luka	3m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Prijedor	3m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Novi Grad	3m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Srebrenica	3m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Srebrenica	2m	Da
Osnovni sud Doboј	2m	Da
Osnovni sud Trebinje	2m	Da
Osnovni sud Srebrenica	1m 15d	Da
Osnovni sud Trebinje	1m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Doboј	1m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Prijedor	1m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Srebrenica	1.000 KM	Da
Osnovni sud Trebinje	700 KM	Da
Osnovni sud Mrkonjić Grad	500 KM (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Trebinje	400 KM	Ne
Osnovni sud Prijedor	300 KM	Ne

Presude za krađu, član 231. stav 2.; raspon kazne: novčana kazna ili kazna zatvora od 1 mjeseca do 1 godine		
Sud	Kazna (g-godina, m-mjesec, d-dan)	Da li je potpisan sporazum o priznanju krivnje?
Osnovni sud Vlasenica	3m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Banja Luka	3m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Banja Luka	3m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Srebrenica	2m (Uslovno)	Ne
Osnovni sud Trebinje	200 KM	Ne

Sporazum o priznanju krivnje: primjena pred sudovima BiH i usklađenost sa međunarodnim standardima za zaštitu ljudskih prava drugo izdanje, svibanj 2006. godine.

